

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Politologie

Československá dekretální normotvorba 1940-1945
(bakalářská práce)

Autor: Michal Tomáš

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Rataj, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha dne 26. dubna 2012

.....

Michal Tomáš

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval mému vedoucímu bakalářské práce, prof. PhDr. Janu Ratajovi, CSc., za cenné rady a připomínky poskytnuté během uskutečněných konzultací.

Obsah:

Obsah:	4
Úvod.....	5
1. Prozatímní státní zřízení Československé republiky v emigraci	9
2. Dekrety prezidenta republiky.....	24
3. Tzv. Benešovy dekrety jako politikum současnosti.....	42
Závěr	59
Seznam použité literatury a pramenů:	61

Úvod

Ač by se mohlo na první pohled zdát, že téma dekretální normotvorby v období druhé světové války a krátce po ní je tématem patřícím především do československé historie, toto téma je stále velmi aktuální a zasahuje i do současných česko - německých vztahů.

Z německé strany se od pádu železné opony stále důrazněji ozývají požadavky sudetských Němců, sdružených v různých krajanských organizacích v čele se sudetoněmeckým landsmanšaftem, na revizi československé válečné a poválečné historie pod vágním heslem „zrušit Benešovy dekrety.“

Samotný pojem „Benešovy dekrety“ je velmi zavádějící. Je užíván obzvláště jejich německými kritiky a s jistým pejorativním podtextem jej používají i čeští odpůrci dekretů.¹ V německém jazykovém prostředí se ovšem jedná o vžitý termín, který je používán i v seriózních pracích a taktéž politiky a novináři. Česká strana si nechala tento pojem vnutit.²

S pojmem „Benešových dekretů“ je spojen silný mýtus jak české, tak především německé veřejnosti, a to vázání dekretální normotvorby pouze na jediného člověka, Edvarda Beneše, a především na německé straně tak mylně tane na mysl analogie s Hitlerovými dekrety. Edvard Beneš je poté démonizován a jako vůdci autoritářského režimu mu je sudetskými Němci kladena vina za všechna „utrpení sudetských Němců.“

Značnou desinterpretací ze strany sudetských Němců je také zasažena problematika transferu německých a maďarských menšin z Československa, když velmi často zaznívá, a to i v českých médiích, že se tak stalo na základě tzv. Benešových

¹ viz např. MANDLER, Emanuel. Benešovy dekrety: Proč vznikaly a co jsou. 1. vyd. Praha: Libri, 2002.

² KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2002, s. 9.

dekretů a vina je přičítána znovu prezidentu Benešovi. P. Glotz například tvrdí, že Benešovým hlavním cílem bylo vytvořit etnicky čistý stát.³

Takovéto lži a polopravdy pouze narušují současné česko – německé vztahy a co hůře, některé z nich se pomalu zakořeňují i v povědomí české veřejnosti.

Cílem této práce je tedy osvětlit situaci kolem dekretů prezidenta republiky, popsat způsob jejich tvorby a také vznik samotné dekretální pravomoci. Dále se pokusíme uvést na pravou míru tvrzení sudetských Němců, kteří si často kladou nesmyslné požadavky, aniž by si sami přiznali jakoukoli vinu na událostech, které se odehrály za druhé světové války v Československu.

Celá práce je systematicky rozdělena do tří kapitol. První kapitola se zabývá událostmi, které předcházely vzniku Prozatímního státního zřízení v exilu, jeho konstituováním a postupným uznáním ze strany světových mocností. Dále se zaměřuje na vznik dekretální pravomoci a rozebírá také postup při přijímání dekretů prezidenta republiky, včetně popisu orgánů, které se na jejich tvorbě podílely. V první kapitole je také blíže rozebrána Benešova teorie kontinuity exilové normotvorby s právním řádem předmnichovským.

Druhá kapitola se již podrobně zabývá jednotlivými dekreti prezidenta republiky, přičemž celé období, ve kterém byly dekrety vydávány, rozděluje do dvou základních částí, a to na období tzv. Londýnské, které postihuje vydávání dekretů v exilu a období od vydání Košického vládního programu až do vzniku Prozatímního národního shromáždění.

Poslední kapitola se orientuje na dnešní význam dekretů prezidenta republiky, a to především v souvislosti s česko – německými vztahy a poskytuje také stručný historický nástin jejich vývoje, neboť nepochybně právě naše společné historické kořeny silně ovlivňují i vztahy současné. Tato kapitola se zaměřuje především na požadavky sudetských Němců a pokouší se je analyzovat a prokázat jejich neoprávněnost.

³ GLOTZ, Peter. Vyhnání: České země jako poučný případ. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2006, s. 189 – 190.

Tématem československé dekretální normotvorby se zabývá řada odborníků, ať již historiků, právníků či politologů. Po pádu železné opony se českým historikům zpřístupnila řada zahraničních archivů, což přineslo mnoho nových poznatků a informací.

Základní přehled o tématu dekretů prezidenta republiky může poskytnout publikace „Kauza: tzv. Benešovy dekrety: Historické kořeny a souvislosti“, která přináší základní informace ohledně Mnichovské dohody, dekretální normotvorby i aktuálních problémů s ní spojených.

Události, které předcházely vzniku Prozatímního státního zřízení v emigraci, nejlépe shrnuje J. Kuklík v publikaci „Londýnský exil a obnova československého státu, 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci“.

Jako ucelený přehled informací k dekretální normotvorbě poslouží kniha „Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů“, kde autor podrobně rozebírá vznik dekretální pravomoci a detailně analyzuje nejdůležitější dekrety prezidenta republiky.

Mezi edicemi dokumentů musíme vyzdvihnout především dvě díla. Jako první jmenujme edici „Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945: Dokumenty“, která obsahuje především velmi přínosnou studii českého experta na ústavní právo, V. Pavlíčka. Její součástí jsou ale i cenné dokumenty týkající se politického pozadí přípravy jednotlivých dekretů prezidenta republiky.

Druhou významnou edicí je pak čtyřdílná práce dalšího odborníka na ústavní právo, J. Gronského, „Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa“. V této edici jsou jednotlivé dokumenty opatřeny cennými komentáři, které významným způsobem pomohou pochopit vzájemnou provázanost jednotlivých dokumentů a jejich zasazení do širšího historického rámce.

Dějiny česko – německých vztahů se zabývá řada autorů, jak českých, tak německých. Mezi nejvýznamnější práce patří analýzy V. Kurala, J. Rataje, V. Zimmermanna, V. Houžvičky a J. Brügela. Z prací uvedených autorů lze získat

dobrý přehled o postupném vývoji česko – německých vztahů a některé z nich obsahují i přesahy do dnešní doby.

V práci jsme využili i primárních pramenů, zejména jednotlivých dekretů prezidenta republiky a velmi cenné poznatky přinesla práce s dobovou literaturou, která se zabývala především poválečnou debatou, zda byla zachována kontinuita pomnichovského právního řádu s právním řádem předmnichovským.

V práci jsme nemohli použít některé publikace, jejichž autoři jsou z řad sudetských Němců, jelikož jejich práce jsou záměrnou desinterpretací dějinných událostí a uvádějí mnoho nepřesných a zavádějících informací.

1. Prozatímní státní zřízení Československé republiky v emigraci

Dekretální normotvorba je úzce spojena s činností Prozatímního státního zřízení v exilu, které vzniklo v roce 1940. Ještě před započítím o jejím výkladu je tedy třeba zaměřit se na události, které předcházely vzniku Prozatímního státního zřízení, na jeho vznik, konstituování dekretální pravomoci, fungování a následný vývoj.

Pro pochopení významu dekretální normotvorby pro československý právní řád je třeba vyložit právní a politické důsledky Mnichovské dohody.

Dekrety prezidenta republiky jsou úzce spojeny s obnovou československého státu v předmnichovských hranicích a se složitou politickou i právní situací, ve které se ocitla československá politická reprezentace, která si musela poradit s nemožností postupovat podle platného ústavního práva první republiky.

Dekrety prezidenta republiky představují normativní akty vydávané prezidentem republiky v součinnosti s československou vládou v letech 1940 – 1945. Tyto normy vydávané ve stavu ústavní nouze reagovaly na faktické i právní skutečnosti vzniklé v důsledku postupu německých okupačních sil na území Československé republiky v době nesvobody.⁴ Dobou nesvobody pak rozumíme období od 30. září 1938⁵ až do 4. května 1945⁶.

Počátek doby nesvobody je stanoven na den bezprostředně následující po uzavření Mnichovské dohody ze dne 29. září 1938, na základě které byly od Československé republiky násilně odtrženy podstatné části jejího území a obyvatelstva, a to ve prospěch nacistického Německa.

⁴ PAVLÍČEK, Václav. O české státnosti : Úvahy a polemiky; [Díl] 3. Demokratický a laický stát. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2009, s. 74, 99.

⁵ viz čl. 1, odst. 2 Ústavního dekretu prezidenta republiky č. 11/1945 Úředního věstníku československého ze dne 3. srpna 1944, o obnovení právního pořádku; Text in GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 - 1945*. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2005, s. 460.

⁶ viz ustanovení § 1 vládního nařízení ze dne 27. července 1945, jímž se stanoví konec doby nesvobody pro obor předpisů o obnovení právního pořádku; dostupný z: <http://www.beck-online.cz/legalis/document-view.seam?documentId=onrf6mjzqg2v6mzrfuya&conversationId=315540#selected-node>

Mnichovská dohoda byla uzavřena čelními představiteli Německa (Adolf Hitler), Velké Británie (Neville Chamberlain), Itálie (Benito Mussolini) a Francie (Édouard Daladier). Československo nebylo stranou této dohody, která tak byla ve skutečnosti diktátem ze strany zmíněných mocností, který vyhověl nacistickým požadavkům.

Československo vždy považovalo Mnichovskou dohodu za neplatnou, a to od samého počátku, tedy *ex tunc*. Dohoda byla totiž jak v rozporu s právem mezinárodním, tak s právem vnitrostátním. Norimberský proces prokázal, že Německo uzavíralo Mnichovskou dohodu jako první krok k realizaci úmyslu okupovat Československo, jako součást přípravy agrese, jejímž vyvrcholením bylo rozpoutání druhé světové války.

Německo tak porušilo několik principů mezinárodního práva, především závazek řešit spory pokojně, zákaz řešení sporů ozbrojenou silou a navíc se dopustilo úmyslného podvodného jednání. Mezinárodní právo také neumožňuje uzavírat smlouvy v neprospěch třetího, když platí, že mezinárodní smlouvy se mohou týkat pouze jejich účastníků.

Nadto je třeba uvést, že i když se československá vláda a prezident nakonec Mnichovské dohodě podvolili, od dohody se výslovně distancovali a souhlas se změnou hranic označili jako čin z donucení. Z hlediska vnitrostátního práva navíc nebyli k vyslovení takového souhlasu oprávněni, když k odstoupení části území mohlo dle ustanovení § 3 odst. 1 Ústavní listiny z roku 1920⁷ dojít pouze na základě ústavního zákona.

Všechny smluvní státy své podpisy odvolaly a seznaly dohodu jako neplatnou.⁸ Spolková republika Německo však odmítla uznat Mnichovskou dohodu jako neplatnou od samého počátku, nýbrž trvala na zachování platnosti některých právních aktů týkajících se státní příslušnosti, oblasti majetkové a oblasti nároku na odškodnění vzniklých v důsledku obsazení a začlenění pohraničního území do Německé říše a později při transferu a vyvlastňování českých Němců.

Tento rozdílný pohled na neplatnost Mnichovské dohody je důležitý zejména z toho důvodu, že pokud by dohoda byla uznána jako neplatná *ex tunc*, pak by se čeští Němci nikdy nestali německými občany a nemohli by uplatňovat nároky na odškodnění za svůj

⁷ Text in GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945*, s. 71.

⁸ GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945*, s. 265.

transfer. Navíc se německá strana obávala, že po odstranění právního důvodu přičlenění českého pohraničí k Německu by se Československo mohlo domáhat náhrady za neprávoplatnou anexi svých pohraničních území.⁹

Určitého kompromisu bylo dosaženo až uzavřením Smlouvy o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo z 11.12.1973,¹⁰ kdy Mnichovská dohoda byla označena za nulitní a zároveň se oba státy pokusily vyřešit sporné otázky ohledně občanství a majetkových jednání.¹¹

Dne 5. října 1938 prezident dr. Edvard Beneš odstoupil ze své funkce prezidenta republiky a 22. října téhož roku se uchýlil do emigrace. O platnosti abdikace a tedy i nepřetržitosti trvání jeho funkce až do poválečného potvrzení v úřadu Prozatím národním shromážděním trvají spory.

Jako hlavní důvod neplatnosti jeho abdikace se pak udává, že byla vynucena a nevyjadřovala tak svobodný projev jeho vůle.¹² Tuto teorii zastával i sám E. Beneš a vyslovil se pro ni i Ústavní soud České republiky.¹³

Zajímavé odůvodnění nepřetržitosti prezidentské funkce E. Beneše přinesl Z. Neubauer, který vyslovil názor, že E. Beneš byl řádně zvoleným prezidentem první republiky a zůstal jím i v období existence revoluční druhé republiky. Tím, že platně abdikoval za druhé republiky, oživila jeho funkce prezidenta první republiky, a proto byl od počátku svého působení v zahraničí legitimním, plnoprávným prezidentem první republiky.¹⁴ Další vývoj zákonodárství však Neubauera přesvědčil o tom, že koncepce kontinuity prezidentské funkce E. Beneše byla opuštěna.¹⁵

Stejný názor má v současnosti i V. Pavlíček, který považuje Benešovu abdikaci za platný akt a dle něhož nemohl neplatnost způsobit ani případný nátlak nacistů, neboť při

⁹ FOJTEK, Vít. Pražské sociálně vědní studie. Prague social science studies / Fakulta Sociálních Věd UK. Veřejná politika a prognostika: ZÁPADONEMECKÁ ZAHRANICNÍ POLITIKA VE VZTAHU K ČESKOSLOVENSKU V 60. LETECH JAKO PŘÍKLAD VYMEZOVÁNÍ SE BONNU VUCI WASHINGTONU. 2006, s. 10 – 11.

¹⁰ Text in DEJMEK, Jindřich; KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. *Kauza: tzv Benešovi dekrety : Historické kořeny a souvislosti*. 1. vydání. Praha : Historický ústav Akademie věd ČR, 1999, s. 89

¹¹ J. Kuklík in DEJMEK, Jindřich; KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. *Kauza: tzv Benešovi dekrety : Historické kořeny a souvislosti.*, s. 36.

¹² Viz WINKLER, Pavel. Dekrety prezidenta republiky z období 1940 - 1945. *Právník*. 1994, CXXXIII, 8, s. 723.

¹³ Viz nálezy Ústavního soudu, sp.zn. Pl. ÚS 14/94 ze dne 8. 3. 1995.

¹⁴ NEUBAUER, Zdeněk. Kontinuita našeho ústavního práva. *Právník*. 1945, LXXXIV, 9, s. 289 – 290.

¹⁵ NEUBAUER, Zdeněk. Kontinuita a revoluce. *Právní praxe*. 1946, s. 170.

výkonu prezidentské funkce ke zvýšenému nátlaku dochází a ani v jiných státech nejsou takové akty považovány za neplatné.

V. Pavlíček ovšem dovozuje, že se E. Beneš své funkce znovu ujal v roce 1940 po britském uznání prozatímní československé vlády.¹⁶ Benešova abdikace tak byla v době svého odeslání platným a účinným aktem, nicméně musíme uzavřít, že jako prezident byl později uznán jak světovými mocnostmi, tak československým lidem.

Dle ustanovení § 59 ústavní listiny, v situaci, kdy se prezident republiky vzdal své funkce, mělo být do čtrnácti dnů svoláno Národní shromáždění, aby zvolilo nového prezidenta republiky. Pokud by prezident nebyl zvolen, náležel výkon jeho funkcí vládě.

Likvidace po Mnichovu již zmenšeného Československa pokračovala odstoupením dalšího území Polsku a Maďarsku na základě tzv. Vídeňské arbitráže a dále též vyhlášením autonomie Slovenska¹⁷ a Podkarpatské Rusi.¹⁸ Oba ústavní zákony, které provedly autonomii Slovenska i Podkarpatské Rusi lze však označit za protiústavní. Zákony byly totiž přijaty již okleštěným Národním shromážděním, když opatřením Stálého výboru č. 253/1938 Sb. z. a n. ze dne 27. října 1938, o zániku mandátů některých členů Národního shromáždění,¹⁹ bylo mandátu zbaveno 69 poslanců a 33 senátorů. Počet členů Národního shromáždění byl přitom stanoven ústavní listinou a zbavit poslance a senátory mandátu rozhodně nebylo možné opatřením Stálého výboru.

Oba ústavní zákony o autonomii musely být schváleny 3/5 hlasů všech 300 poslanců a 150 senátorů, což znamenalo minimálně 180 poslanců a 90 senátorů. Vzhledem ke sníženému počtu členů Národního shromáždění však byly oba zákony schváleny na základě souhlasu pouze 144 poslanců a 78 senátorů.

¹⁶ PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti : Úvahy a polemiky; [Díl] 1. Český stát a Němci*. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2002, s. 189, 190, 198.

¹⁷ Na základě ústavního zákona č. 299/1938 Sb. z. a n. ze dne 22. listopadu 1938 o autonomii Slovenskej krajiny; text in GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945*, s. 283.

¹⁸ Na základě ústavního zákona č. 328/1938 Sb. z. a n. ze dne 22. listopadu 1938 o autonomii Podkarpatské Rusi; text in GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945*, s. 290.

¹⁹ Text in GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945*, s. 280 – 281.

Oba zákony navíc mluvily pouze o autonomii, ale již ze skutečnosti, že došlo ke změně názvu státu na Česko – Slovensko můžeme vyvodit, že Československo přestalo být unitárním státem a změnilo se v asymetrickou federaci.²⁰

Nový prezident Česko – Slovenské (tzv. druhé) republiky byl zvolen až 30. listopadu 1938. Stal se jím dosavadní prezident Nejvyššího správního soudu Emil Hácha. Hácha byl ovšem zvolen již oním okleštěným Národním shromážděním, když k volbě nebyli připuštěni poslanci a senátoři, kteří již byli zbaveni svého mandátu. Tato závažná skutečnost se stala hlavním argumentem pro zpochybnění ústavnosti volby E. Háchy.²¹ Stejně tak označil volbu prezidenta Háchy za protiústavní i F. Weyr, který kromě zdecimovaného Národního shromáždění upozorňoval i na nedodržení ústavně stanovené lhůty pro jeho volbu.²²

Háchovo působení v úřadu prezidenta druhé republiky však netrvalo dlouho. Závěrečné dějství existence druhé republiky se odehrálo již na počátku roku 1939. Dne 12. února 1939 Vojtech Tuka v Berlíně oslovuje Hitlera „*mein führer*“ a prohlašuje, „*že Slovenský národ bude rád bojovat pod führerovým vedením za udržení evropské civilizace.*“²³

O měsíc později jsou pak J. Tiso s F. Ďurčanským v Berlíně postaveni Hitlerem před návrh buď vyhlásit samostatné Slovensko, nebo se smířit s částečným obsazením země Polskem, Německem a podstatné části Maďarskem.

V návaznosti na tyto události vyhláší dne 14. 3. 1939 Slovenský sněm samostatný Slovenský stát. Následujícího dne pak E. Hácha a ministr zahraničí F. Chvalkovský na straně jedné a A. Hitler spolu s ministrem zahraničí J. Ribbentropem na straně druhé podepsali protokol, ve kterém se stanovilo, že „*Československý státní prezident vkládá osud českého národa a země s plnou důvěrou do rukou vůdce Německé říše.*“²⁴

²⁰ Blíže viz GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945*, s. 280, 283, 290.

²¹ KUKLÍK, Jan. *Londýnský exil a obnova československého státu, 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1998, s. 76 – 77.

²² WEYR, František. 15. březen a nauka o paaktech. *Právní praxe*. 1946, s. 215 – 216.

²³ *Československo a norimberský proces : Hlavní dokumenty norimberského procesu o zločinech nacistů proti Československu*. 1. vydání. Praha : Ministerstvo informací, 1946, s. 334.

²⁴ Blíže viz Protokol o jednání A. Hitlera s prezidentem tzv. druhé republiky Dr. E. Háchou o zrušení samostatnosti Československé republiky dne 15. Března 1939; text in GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945*, s. 337 – 338.

Nutno poznamenat, že k podpisu protokolu československými zástupci došlo na základě hrubého nátlaku ze strany nacistů a dále, že ani E. Hácha, ani F. Chvalkovský nebyli k podpisu takového dokumentu ústavně oprávněni, a proto takový akt musíme považovat za nicotný.²⁵

Dne 16. března 1939 vydal Hitler Výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. Přestože se Německo snažilo ospravedlnit zřízení protektorátu na základě výše zmíněného protokolu, Velká Británie, Francie, USA ani SSSR vytvoření protektorátu neuznaly a dokonce proti němu v různých formách protestovaly.²⁶

Zřízením Protektorátu Čechy a Morava společně se zřízením samostatného Slovenského státu vedlo k tomu, že Československá republika přestala fakticky existovat.

Podle československých právníků a politiků však právně existovala dále. Politickým základem takového tvrzení se stala Benešova teorie právní a politické kontinuity, podle které Československo jako subjekt mezinárodního práva nikdy nepřestalo existovat, přestože nemělo žádné vládní orgány, které by jej v mezinárodních vztazích zastupovaly.²⁷

V. Pavlíček dále poznamenává, že stát nezanikne pouze z toho důvodu, že pozbude svých orgánů, ale že zanikne teprve tehdy, je-li takový stav trvalý, rezignuje-li obyvatelstvo na ztrátu své státnosti, státní ideje a zároveň pokud ostatní státy uznají tuto skutečnost za definitivní. Anexe československého území však nebyla mezinárodně uznána. V zahraničí stále působili českoslovenští diplomatictí zástupci a Československo také zůstalo členem některých mezinárodních organizací. V Československu od počátku okupace působilo odbojové hnutí, které organizovalo trvalý odpor. Také v zahraničí působil československý politický a vojenský odboj, jehož vůdčí osobností se stal E. Beneš.

Dlouho se však nedařilo vytvořit prozatímní exilovou vládu, která by Československo v zahraničí zastupovala. Ke konci roku 1939 se pouze podařilo vytvořit

²⁵ GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945*, s. 337.

²⁶ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů*. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2002, s. 20.

²⁷ J. Kuklík in DEJMEK, Jindřich; KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. *Kauza: tzv. Benešovy dekrety : Historické kořeny a souvislosti*, s. 39.

Československý národní výbor, který reprezentoval československý lid s omezenou pravomocí směřující k obnovení československé armády ve Francii.²⁸

Proti Československému národnímu výboru a proti Benešovu pojetí obnovy Československa v předmnichovských hranicích se postavila Slovenská a v lednu 1940 i Československá národní rada. Obě organizace byly spojeny s osobou M. Hodži, který se snažil prosazovat především slovenské požadavky na změnu předmnichovského státoprávního uspořádání a propagoval též zapojení Česko - Slovenska do středoevropské federace.

Snahy o přeměnu Československého národního výboru v exilovou vládu narážely na neochotu Sovětského svazu, Francie i Velké Británie, a to jednak z důvodu vnitřních rozporů mezi Českem a Slovenskem a jednak proto, že Francie ani Velká Británie se nechtěly vázat v řešení středoevropské politiky a zasazovat se o obnovu Československa v předmnichovských hranicích.²⁹

Situace se změnila až po vojenské porážce Francie. Velká Británie po jednáních E. Beneše a lorda Halifaxe uznala dne 21. července 1940 Československé prozatímní zřízení, i když s výhradami, které se týkaly konečné podoby československých poválečných hranic a jurisdikce nad československými státními příslušníky německé národnosti na britském území. Ve Velké Británii se tak ustavil systém Prozatímního státního zřízení Československé republiky, který byl tvořený prezidentem republiky, exilovou vládou a Státní radou.³⁰

Funkci prezidenta republiky v Prozatímním státním zřízení Československé republiky v emigraci zastával E. Beneš. Beneš argumentoval tím, že jeho rezignace na post prezidenta republiky z října 1938 byla neplatná, neboť byla vynucena hrozbou silou ze strany Německa.³¹

Prosazení Benešova nároku na prezidentskou funkci však nebylo bezproblémové. Především Velká Británie zpočátku pohlížela na Beneše jako na exilového premiéra a za československého prezidenta byl považován pouze de facto. Definitivního uznání se československé vládě ze strany Velké Británie dostalo až později.

²⁸ PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti : Úvahy a polemiky; [Díl] 1. Český stát a Němci*, str. 194 – 195.

²⁹ KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů*, s. 25.

³⁰ J. Kuklík in DEJMEK, Jindřich; KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. *Kauza: tzv Benešovi dekrety : Historické kořeny a souvislosti.*, s. 40

³¹ K tomu blíže viz výše.

Poté, co nacistické Německo porušilo sovětsko – německý pakt ze srpna 1938, ve kterém se oba státy dohodly na vzájemném neútočení, a napadlo Sovětský svaz, došlo k radikálnímu obratu v doposud negativním postoji Sovětského svazu k obnově Československa. Sovětský svaz počal znovu jednat s Československem a došlo k oficiálnímu setkání mezi sovětským velvyslancem I. Majským a E. Benešem. Majský v rozmluvě s Benešem mimo jiné vyjádřil i oficiální stanovisko sovětské vlády k vzájemným vztahům: „*Sovětský svaz je pro nezávislost Československa a nemá v úmyslu zasahovati jakkoli do vnitřních věcí Československé republiky, o kterých náleží rozhodovati jedině československému lidu.*“ Sovětská vláda umožnila vytváření československých vojenských jednotek na sovětské frontě a nabídla uzavření mezinárodní smlouvy, která by oficiálně uznala československou vládu v exilu a prezidenta Beneše coby reprezentanta Československa.³²

Po tomto vstřícném kroku ze strany Sovětského svazu se změnilo i stanovisko britské vlády a exilová vláda byla uznána i jí. Stalo se tak dopisem britského ministra zahraničních věcí A. Edena ministru J. Masarykovi z 18. července 1941 v souvislosti se jmenováním britského vyslance u E. Beneše.

V dopisu A. Eden, mimo jiné, uvedl, že „*vláda jejího Veličenstva považuje nyní právní postavení presidenta a vlády Československé republiky za totožné s postavením ostatních spojeneckých hlav států a vlád, nyní sídlících v této zemi, a že na příště při úředním označení československého státního zřízení bude užíváno výrazů Československá republika, president Československé republiky, vyslanectví Československé republiky atd.*“³³

Ke konci roku vypršela sedmiletá lhůta trvání prezidentského úřadu od voleb z roku 1935. Exilová vláda proto v prosinci 1942 s odvoláním na § 58 československé ústavy z roku 1920 a na zákon o volbě prezidenta republiky prodloužila jeho funkční období zvláštním ústavním dekretem, který doplňoval ústavu z roku 1920, a to až do doby, než

³² BENEŠ, Edvard. Paměti: [od Mnichova k nové válce a k novému vítězství]. 5. vyd., v Našem vojsku 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 2004, s. 241 – 244.

³³ Text in GRONSKÝ, Ján. *Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945*, s. 438 – 439.

bude možné zvolit nového prezidenta republiky. V důvodové zprávě k dekretu navíc vláda podpořila Benešovo tvrzení, že jeho abdikace byla vynucená, a proto neplatná.³⁴

Od funkce prezidenta republiky byly odvozeny všechny ostatní součásti Prozatímního státního zřízení a na vládu a prezidentovi pak byla postavena zákonodárná činnost Prozatímního zřízení.

Okamžitě po uznání ze strany Velké Británie, tedy již 21. července 1940, jmenoval Beneš předsedu vlády, Msgre. J. Šrámka. Prezident tak postupoval v souladu s ustanovením § 70 ústavy z roku 1920, podle kterého prezident jmenuje předsedu vlády a její členy. O den později pak Beneš s kontrasignací předsedy vlády jmenoval ostatní ministry nové vlády a státní tajemníky.

Exilová vláda formálně navazovala na Československý národní výbor. Beneš byl tak při jmenování ministrů vázán jednak původním složením národního výboru a dále také personálními návrhy, které v průběhu jednání o uznání exilové vlády učinil Velké Británii.

Státní tajemníci vyjadřovali dělbou práce v jednotlivých ministerstvech a dále měli představovat zastoupení Slovenska v těch ministerstvech, v jejichž čele stál Čech. Druhý uvedený princip se však plně nepodařilo prosadit, když jeden z navrhovaných slovenských státních tajemníků funkci nepřijal.

Vláda především zajišťovala výkon exekutivní činnosti Prozatímního zřízení a k tomu účelu byla oprávněna i vydávat právní předpisy, nařízení vlády. Členové vlády se scházeli na pravidelných schůzích ministerské rady.

Jako kontrolní orgán Prozatímního státního zřízení byl vytvořen Nejvyšší účetní a kontrolní úřad, který navazoval na prvorepublikovou právní úpravu, a to na zákon o zřízení a působnosti Nejvyššího účetního a kontrolního úřadu. Nejvyšší účetní a kontrolní úřad prováděl kontrolu finančního hospodaření orgánů Prozatímního státního zřízení a dále podniků, které byly v exilu zřízeny s účastí československého státu.³⁵

Od okamžiku mezinárodního uznání Prozatímního státního zřízení představovala struktura zahraničního odboje československý stát. Prezident Beneš i prozatímní vláda se snažili po dobu svého působení v emigraci postupovat podle právních předpisů první

³⁴ KUKLÍK, Jan. Londýnský exil a obnova československého státu 1938 - 1945. 1. vydání. Praha : Karolinum, 1998, s. 100 an.

³⁵ Blíže viz KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů*, s. 33 an.

republiky a podle ústavních zvyklostí. V tomto duchu se také prezident a vláda pokusili vytvořit náhradní orgány podobné těm, které svou činnost vykonávaly do roku 1938.³⁶

Jako další orgán Prozatímního státního zřízení byla vytvořena Státní rada, a to Ústavním dekretem prezidenta republiky č. 1/1940 Úř. věst. čs. ze dne 21. července 1940, o ustavení Státní rady jako poradního sboru prozatímního státního zřízení ČSR. Složení Státní rady nebylo od jejího počátku jasnou záležitostí. Beneš měl z počátku v úmyslu nazývat ji Národní radou s tím, že by se jednalo o politickou reprezentaci československé emigrace, která by hrála roli jakéhosi prozatímního parlamentu. Dle Beneše však v emigraci chybělo řádné fungování politických stran a Státní rada byla tedy pouze jmenovaným, nevoleným orgánem. Z těchto důvodů tedy Státní rada nemohla hrát roli plnohodnotného parlamentu a stala se spíše symbolickou politickou reprezentací. Debatovalo se taktéž o zapojení zástupců československých Němců. Od tohoto širšího pojetí nakonec sešlo a Státní rada plnila pouze funkci pomocnou, poradní a kontrolní. Mohla však podávat poradní zprávy o věcech, které ji vláda nebo prezident předložili.

Členové Státní rady byli jmenováni prezidentem na dobu jednoho roku a prezident jmenoval i jejího předsedu a místopředsedy, svolával a uzavíral jednání Státní rady a schvaloval jednací řád. Prvním předsedou Státní rady se stal sociální demokrat R. Bechyně a prvními místopředsedy byli jmenováni agrárník M. Hodža a bývalý generální sekretář Hlinkovy slovenské lidové strany Msgre. P. Macháček.

Postavení Státní rady se v průběhu času dále měnilo. Zvýšil se jednak počet jejích členů a v roce 1942 došlo k výraznému posílení postavení Státní rady, když jí byl přiznán podíl na tvorbě dekretů prezidenta republiky a dále přiznáním interpelačního práva.^{37 38}

Posledním z orgánů Prozatímního státního zřízení se stala Právní rada. Na potřebu zřídit v rámci Prozatímního zřízení podobný orgán poukazoval dlouhodobě prezidentův osobní tajemník E. Táborský s tím, že takový orgán by napomohl zlepšit normativní činnosti Prozatímního zřízení a přípravu právních materiálů pro mírová jednání a pro

³⁶ V. Pavlíček in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty. 2. vydání. Brno : Doplněk, 2002, s. 15.

³⁷ Na základě Ústavního dekretu prezidenta republiky č. 12/1942 Úř. věst. čs. ze dne 27. října 1942.

³⁸ Blíže k zřízení a fungování Státní rady viz KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, s. 44 an.

právní přechod z válečného období do období míru a taktéž by mohl vyřešit absenci správního soudnictví v emigraci. Všichni členové exilové vlády však nepřijali Táborského myšlenku za svou. Nicméně po období jednání ohledně personálního obsazení, pravomocech a vztazích k ostatním orgánům Prozatímního zřízení završil celý proces zřízení Právní rady prezident Beneš dne 4. února 1942 dopisem předsedovi vlády, v němž uváděl, že Právní rada byla zřízena k návrhu vlády, aby posuzovala, zda jsou normativní akty Prozatímního zřízení v emigraci v souladu s československým právním řádem a dále posuzovala stížnosti československých státních příslušníků proti rozhodnutím orgánů Prozatímního zřízení ve správních věcech.

Posudky Právní rady si mohl vyžádat prezident republiky, Nejvyšší kontrolní a účetní úřad či státní občan československý, jehož práv se určité rozhodnutí (nařízení) dotýká.

V konkrétně určené věci pak Právní rada postupovala tak, že vyslovila svoji příslušnost, spornou věc popsala a vyslovila závěr, zda se dotčené rozhodnutí (nařízení) shoduje či nikoliv s platným právním řádem československým. Po doručení posudku příslušným orgánům Prozatímního zřízení již záleželo na jejich úvaze, zda své rozhodnutí změní, či zda ho ponechají v původním stavu.³⁹

Nejdůležitějším úkolem politické reprezentace v exilu bylo najít způsob, jak se vyrovnat s nemožností svolat Národní shromáždění, tj. orgán moci zákonodárné a jak tedy platně přijímat zákony či měnit ústavu. Řešení exilové vlády bylo takové, že svěřila zákonodárnou moc do rukou prezidenta republiky v součinnosti s vládou, a to po vzoru exilových reprezentací ostatních států, především pak polské.

Právním základem zákonodárné činnosti se stal Ústavní dekret presidenta republiky č. 2/1940 Úř. věst. čs. ze dne 15. října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné.^{40 41} Jako forma, ve které měl prezident realizovat svou zákonodárnou pravomoc, byla v ustanovení § 2 zmíněného dekretu zvolena forma dekretů.

³⁹ Blíže k zřízení a fungování Právní rady viz KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, s. 53 an.

⁴⁰ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945, s. 433 – 435.

⁴¹ J. Kuklík in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Němci a Maďaři v dekretech prezidenta republiky : Studie a dokumenty 1940 - 1945. 1. vydání. Brno : Doplněk, 2003, s. 31 – 33.

Volba formy dekretů byla zapříčiněna především tím, že v období první republiky již prezident dekrety využíval, a to při individuálních jmenovacích aktech.

Některé dekrety jsou pak označeny jako ústavní dekrety. Dekret č. 2/1940 však nerozeznává dekrety běžné a dekrety ústavní. Legislativní proces při jejich přijímání byl tedy stejný. Jejich normativní síla je také totožná a neplatí tedy, že ústavní dekret je hierarchicky nadřazen dekretu běžnému, jak by se mohlo zdát na základě nabízející se paralely se zákonem a ústavním zákonem. Označení dekretu jako ústavní má pouze vyjádřit, že se takovýmto dekretem mění ústavní listina, tedy že se jedná o normu, která by za normálních okolností vyžadovala formu ústavního zákona.⁴²

Vložení zákonodárné moci do rukou prezidenta republiky mělo pouze dočasný charakter a bylo odůvodněno stavem ústavní nouze. Důvodová zpráva k dekretu č. 2/1940 uváděla, že dekrety prezidenta republiky budou po návratu do vlasti podléhat dodatečnému schválení nově ustavenými ústavními orgány a dále vyslovila zásadu, že prezident republiky by měl dekrety vydávat pouze v mimořádných a nezbytných případech a měl by se přitom maximálně řídit předmnichovským právním řádem.⁴³

V ustanovení § 1 ústavního dekretu č. 2/1940 bylo dále stanoveno, že při provádění úkonů podle § 64 č. 1 a č. 3 ústavy (zastupování státu navenek, uzavírání válečných smluv, prohlášení válečného stavu a další pravomoci s tím související), které vyžadují souhlas Národního shromáždění, postačuje prezidentovi dočasně souhlas vlády.

Zmocnění prezidenta republiky k vydávání normativních právních aktů mělo trvat dva roky, ale Ústavním dekretem č. 3/1945 Úř. věst. čs. ze dne 22.2.1945 se dekretální pravomoc prezidenta prodloužila až do ustavení prozatímního zákonodárného sboru.

Přesto, že médii tak často používaný pojem „Benešovy dekrety“ by mohl napovídat, že dekrety by snad byly výlučným dílem prezidenta Beneše, rozhodně tomu tak nebylo. I když se postupně způsob přijímání dekretů prezidenta republiky měnil, prezident nikdy nevydával dekrety ze své iniciativy. Kromě prvního dekretu o zřízení Státní rady vycházely všechny následující dekrety z návrhu vlády, kde prvotní návrhy tvořila jednotlivá ministerstva. Od 27. října 1942 se na tvorbě dekretů začala také významněji

⁴² Viz stanovisko Právní rady z ledna 1944 in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty, s. 93- 94.

⁴³ Viz Důvodová zpráva předsednictva ministerské rady k dekretu prezidenta republiky o prozatímním výkonu moci zákonodárné in Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně : I. díl 1940 - 1941. 1. vydání. Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2008, s. 197.

podílet Státní rada, a to na základě ústavního dekretu č. 12/1942 Úř. věst. čs. ze dne 27. října 1942.

Od dubna 1945 byly dekrety vydávány v součinnosti se Slovenskou národní radou, pokud měly platit i na Slovensku. Slovenská národní rada totiž svým nařízením č. 1 z 1. září 1945 stanovila, že výlučně vykonává zákonodárnou, výkonnou i vládní moc na Slovensku, a proto pokud měly být dekrety platné i na Slovensku, musely být vydány po dohodě s ní. Slovenská národní rada tak vyloučila zákonodárnou moc prezidenta republiky založenou ústavním dekretem č. 2/1940.

Dekrety byly vždy vydávány s odkazem na to, že jsou vydány "k návrhu vlády", "po slyšení Státní rady" nebo "po dohodě se Slovenskou národní radou". Kromě orgánů, jejichž účast na dekretální normotvorbě byla takto výslovně uvedena v textu předpisu, se na jejich tvorbě podílel i další odborný orgán, a to Právní rada. Na přípravě dekretů se podílely i zvláštní expertní komise.

Až do 5. dubna 1945 byl prezident republiky jediným nositelem moci zákonodárné. Státní rada vystupovala toliko jako orgán poradní a vládě příslušelo navrhnout dekrety. Toto mocenské uspořádání se změnilo při vytvoření první domácí vlády v Košicích dne 4. dubna 1945, kdy také došlo ke zrušení Státní rady i Právní rady. Těžiště tvorby dekretů se zcela přesunulo do vlády, která se stala skutečným zákonodárcem.⁴⁴

Dekrety prezidenta republiky, stejně jako ostatní právní normy, byly publikovány v Úředním věstníku československém,⁴⁵ který měl povahu náhradního publikačního instrumentu, namísto Sbírky zákonů a nařízení státu Československého, která byla obnovena až na osvobozeném území ČSR v dubnu 1945.⁴⁶

S dekretem č. 2/1940 Úř. věst. čs. je také spojena významná otázka právní kontinuity exilové normotvorby s předmnichovským právním řádem, kterou formuloval prezident E. Beneš a prosazoval ji spolu s exilovou vládou v čele s předsedou Msgre. J. Šrámkem.

Teorie kontinuity byla založena především na myšlence, že Československo ve svých předmnichovských hranicích nikdy nepřestalo právně existovat. Beneš také trval na nulitě Mnichovské smlouvy, z čehož dále dovozoval, že události po 19. září 1938 se

⁴⁴ PAVLÍČEK, Václav. O české státnosti : Úvahy a polemiky; [Díl] 1. Český stát a Němci, s. 199 – 203.

⁴⁵ Na základě dekretu č. 4/1940 Úředního věstníku čsl., jímž seupravuje veřejné vyhlášení nově vydávaných právních ustanovení československé vlády.

⁴⁶ Blíže viz KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, s. 74 – 75.

staly nelegálně, nekonstitučně a Čechoslováci tyto události nikdy nemohou uznat, neboť jim bylo vyhrožováno násilím a terorem.⁴⁷

K zachování kontinuity se vyjadřovala i sama důvodová zpráva k dekretu č. 2/1940 Úř. věst. čs., která uvádí, že dekretální normotvorba se snaží držet co možná nejvíce litery a ducha ústavy z roku 1920. Na druhou stranu ovšem říká, že vydávání dekretů prezidenta republiky je řešení politické, v daném případě revoluční a znamená určité opuštění zásady právní kontinuity s ústavou z roku 1920. Prezident Beneš k tomu uvedl: *„jak mne právní znalec ujišťuje a jak ostatně i laické úvaze je zřejmé, neběží tu vůbec o problém juridický, nýbrž metajuristický, to jest v rámci platného právního řádu neřešitelný a v daném případě revoluční. Bylo by tudíž možno vytvořit právní revoluční teorii, která by právo vydávati tyto dekrety uznanému vůdci naší zahraniční akce a prezidentu republiky přiřkla. Pokládám však přesto za správnější a za dostačující opřít se výlučně o literu a zejména ducha naší konstituce.“*⁴⁸ Z uvedeného je tedy více než jasné, že snahou exilového státního zřízení bylo zachování kontinuity s předmnichovským Československem.

Ovšem názory na to, zda byla kontinuita skutečně zachována, jsou rozdílné. Mezi autory, kteří krátce po skončení války tvrdili, že zde není kontinuita mezi předmnichovským právním řádem a právním řádem po Mnichovu patřili například K. Greif, J. Hoffmann, F. Weyr nebo Z. Peška.

Greif zastával názor, že není možné zachování kontinuity, neboť oba právní řády mají vlastní, na sobě navzájem nezávislá ohniska právní relevance. První v ústavě z roku 1920, druhý v ústavním dekretu č. 2/1940 Úř. věst. čs. Předmnichovský stát tak již patří historii.⁴⁹

Stejně tak J. Hoffmann spatřuje nové ohnisko v ústavním dekretu č. 2/1940 Úř. věst. čs., který dle něho kontinuitu přerušil, neboť nebylo normy, která by umožňovala vydání tohoto ústavního dekretu. J. Hoffmann dále naznačil možnost konstrukce formální kontinuity právního řádu na základě ustanovení § 1 ústavy z roku 1920, které stanoví, že lid jest jediný zdroj veškeré státní moci v republice Československé. A právě

⁴⁷ BENEŠ, Edvard. Paměti : II. díl Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství. 1. vydání. Praha : Academia, 2007, s. 115 -116.

⁴⁸ KUKLÍK, Jan. Londýnský exil a obnova československého státu 1938 - 1945, s. 59.

⁴⁹ GREIF, Kristian. Kde je ohnisko obnoveného československého stát?. Časopis pro právní a státní vědu. 1946, XXVII, s. 47 an.

tento lid se svým bojem proti okupační moci vyslovil pro zachování republiky a vůle tohoto lidu zajistila kontinuitu československého právního řádu. Nicméně u této myšlenky je třeba odkázat na § 1, č. 2 ústavní listiny, podle něhož ústavní listina určuje, kterými orgány si svrchovaný lid dává zákony. A ústavní listina určila jako zákonodárný orgán Národní shromáždění a nikoli prezidenta republiky.⁵⁰

Ke stejnému závěru jako předchozí autoři dochází i Z. Peška, když píše, že rozbor událostí po Mnichovu ho vede k závěru, že československá ústava z roku 1920 byla rozbita a její provádění v Československu i v zahraničí znemožněno. Znovuvytvoření nejvyšších státních orgánů v exilu bylo revoluční kreací a taktéž vytvoření dekretální normotvorby bylo revolučním činem.⁵¹

Stejně tak i F. Weyr zdůraznil, že se iluze zásadně neporušené právní kontinuity mezi stavem předmnichovským a pomnichovským nedá žádným způsobem udržeti.

Proti tezi o diskontinuitě československého právního řádu vystupoval C. Horáček a především J. Pošvár.⁵²

Pošvár vycházel z názoru, že základní ohnisková norma, kterou vznikl Československý stát v roce 1918, tj. zákon č. 11/1918 Sb. zůstal nadále základní ohniskovou normou československého právního řádu, neboť nebyla zrušena ani ústavou z roku 1920, ani dekretem č. 2/1940. Pošvár se domnívá, že ohniskovou normu nelze ztotožňovat s ústavou, jak to většina autorů činí a povyšuje ohniskovou normu na vyšší úroveň. Pošvár nepopírá, že vydání dekretu č. 2/1940 znamenalo porušení ústavy, ovšem tvrdí, že nedošlo k přerušení právního řádu, neboť dekret č. 2/1940 se dle úmyslu zákonodárce opírá o ohniskovou normu, tedy zákon č. 11/1918 Sb. Dekret určoval způsob tvorby československých právních norem pouze prozatímně, neboť nebylo jiného východiska.⁵³

⁵⁰ HOFFMANN, Josef. Ústavní poměry. Právní praxe. s. 179 an.

⁵¹ PEŠKA, Zdeněk. K otázce kontinuity našeho právního řádu v letech 1938 - 1945. Sborník věd právních a státních. 1946, XLIV-XLVI, s. 60 an.

⁵² BUDNÍK, Josef. Kontinuita státu a práva československého. Právník. 1947, LXXXVI, s. 144.

⁵³ POŠVÁR, Jaroslav. Kontinuita státu a práva československého. Právník. 1947, LXXXVI, s. 256 an.

2. Dekrety prezidenta republiky

Vydáním dekretu č. 2/1940 bylo započato dekretální období československých dějin, které trvalo až do 28.10.1945, tedy do ustavení Prozatímního národního shromáždění.

Dekretální období můžeme rozdělit do dvou základních období, a to na období tzv. Londýnské, které postihuje vydávání dekretů prezidenta republiky v exilu a dále na období od vydání Košického vládního programu do vzniku Prozatímního národního shromáždění.

První období můžeme dále rozdělit na roky 1940 – 1943 a 1944 – 1945. V období let 1940 – 1943 byly vydávány dekrety prezidenta republiky týkající se zejména budování jednotlivých součástí Prozatímního státního zřízení, jeho státních rozpočtů a taktéž československých vojenských jednotek.⁵⁴ Jednalo se tedy o dekrety, jejichž působení bylo směřováno na dobu trvání války.

Od roku 1944 se povaha vydávaných dekretů změnila a jejich primárním zaměřením byla obnova československého státu v předmnichovských hranicích. Ovšem v politickém, hospodářském i sociálním systému obnoveného státu měly nastat radikální změny.

Jako jeden z prvních dekretů prezidenta republiky vydaný k zajištění obnovy Československa byl Ústavní dekret presidenta republiky č. 10/1944 Úř. věst. čs. ze dne 3. srpna 1944, o dočasné správě osvobozeného území Československé republiky.⁵⁵

Dekret přímo navazoval na dohodu ze dne 4. května 1944 uzavřenou mezi Československem a Sovětským svazem o poměru mezi československou správou a sovětským vrchním velením po vstupu sovětských vojsk na československé území,⁵⁶ ve které se sovětská strana v čl. 6 dohody zavazovala spolupracovat s vládním delegátem a jakmile některá část osvobozeného území přestane být pásmem válečných operací, měl být vládnímu delegátovi předán plný výkon veřejné moci.

⁵⁴ KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, s. 87 an.

⁵⁵ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945, s. 457 – 459.

⁵⁶ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945, s. 454 – 456.

Zmíněné dohodě byl připisován velký význam a prezident Beneš ji považoval za další záruku, že se Sovětský svaz nebude vměšovat do vnitřních záležitostí Československa, jak už bylo dříve stanoveno v čl. 4 Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik z 12. prosince 1943⁵⁷ a dále měla zabránit tomu, aby londýnská vláda ztratila vliv na osvobozeném zakarpatském a slovenském území pro případ, že by na těchto územích vznikly domácí revoluční orgány. Zejména ohledně nevměšování Sovětského svazu do československých záležitostí se prezident Beneš bohužel velmi mylil, jak ukázal další historický vývoj. Podobnou smlouvu se československá vláda pokusila uzavřít i s vládami USA a Velké Británie, které však uzavření dohody odmítly poukazující na nepotřebnost takového ujednání s tím, že vzájemné vztahy mezi zeměmi jsou již plně upraveny.⁵⁸

Dekret prezidenta republiky o dočasné správě osvobozeného území Československé republiky inicioval vytvoření úřadu vládního delegáta. Do doby, než se na území osvobozeného Československa přesune sídlo československé vlády, měl spravovat osvobozené území Úřad pro správu osvobozeného území vedený vládním delegátem, kterého na návrh vlády jmenoval a odvolával prezident republiky. Vládní delegát se řídil pouze předmnichovskými právními předpisy, dekrety prezidenta republiky a nařízeními vlády. Vládní delegát mohl při své činnosti vydávat právní předpisy, prozatímní vládní nařízení, které podléhaly schválení ze strany vlády.

Vytvoření úřadu vládního delegáta znamenalo zásah do předmnichovského ústavoprávního uspořádání, neboť ústava z roku 1920 takový orgán neznala.

V reálných podmínkách se však působení vládního delegáta setklalo s mimořádnými potížemi souvisejícími s vypuknutím Slovenského národního povstání. Předsednictvo Slovenské národní rady označilo vládního delegáta jako pouhého prostředníka mezi Slovenskou národní radou, exilovou vládou a sovětským velením a Slovenská národní rada se bránila zasahování do svých pravomocí s tím, že právě ona je nejvyšší zákonodárný, výkonný i vládní orgán na území Slovenska.

⁵⁷ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945, s. 450 - 453.

⁵⁸ Blíže viz DEJMEK, Jindřich. Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008, s. 442 - 443.

Situace skončila kompromisní dohodou, dle které měl vládní delegát přebírat osvobozená území od sovětských velitelů podle československo – sovětské smlouvy a poté je předat Slovenské národní radě.

Vládní delegát měl však značné problémy při vykonávání své funkce i na území Podkarpatské Rusi, když se ukázalo, že sovětské orgány nemají zájem na dodržení československo – sovětské smlouvy a nehodlají předat správu nad osvobozeným územím do rukou vládního delegáta tvrdíce, že válečné operace doposud neskončily. Vládní delegát nakonec musel území Podkarpatské Rusi opustit.⁵⁹

Zřejmě nejdůležitějším dekretem, který zásadním způsobem ovlivnil poválečný právní řád, byl Ústavní dekret prezidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čs. ze dne 3. srpna 1944, o obnovení právního pořádku.⁶⁰ Přípravy na tomto dekretu trvaly dva roky a dekret je spojen s významnou otázkou kontinuity s předmnichovským právním systémem.

Jeho hlavním úkolem bylo chránit právní řád předmnichovské republiky a stanovit platnost či neplatnost právních předpisů z doby nesvobody. Dekret zdůraznil, že předmnichovské právní předpisy představují československé právo pocházející ze svobodné vůle československého lidu a dále stanovil, že československým právem naproti tomu nejsou předpisy z doby nesvobody, tedy z doby, kdy byl československý lid zbaven své svobody.

Primárním cílem tohoto dekretu tedy bylo zajištění, aby se na území Československa prosadilo oproti právu nacistickému, právu protektorátnímu či právu Slovenského státu demokratické právo předmnichovského Československa modifikované dekrety prezidenta republiky a poválečným zákonodárstvím.⁶¹

Možnost používat na zcela přechodnou dobu některé předpisy z doby nesvobody byla sice připuštěna, ale jejich závaznost a vynutitelnost se neodvozovala od vůle jejich původců, nýbrž od vůle československé zákonodárné moci, když takové použití dovolovala. Jednalo se přitom o předpisy, které se svým obsahem nepříčí znění nebo

⁵⁹ Blíže viz KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, s. 147 an.

⁶⁰ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945, s. 460 – 466.

⁶¹ PAVLÍČEK, Václav. O dekretch prezidenta republiky in MATĚJKA, Dobroslav. Právní aspekty odsunu sudetských Němců: sborník. 2., upravené a doplněné. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 53.

demokratickým zásadám československé ústavy. Taková možnost byla stanovena proto, že okamžité zrušení některých předpisů by zákonitě mohlo vyvolat chaos.⁶²

Naprosto však bylo vyloučeno použití trestního práva hmotného i procesního a taktéž práva osobního a rodinného. Kromě těchto obecných ustanovení o platnosti právních předpisů upravoval dekret i platnost soudních rozhodnutí, a to jak rozhodnutí soukromoprávních, tak i rozhodnutí trestních.

V oblasti trestních rozhodnutí stanovil nicotnost takových rozhodnutí, které byly vydány v době nesvobody ve věcech, které nebyly trestné podle československého práva a nařídil, k návrhu dotčené osoby, zrušit rozhodnutí ve věcech, které sice byly trestné podle československého práva, ale pachatel spáchal svůj čin s úmyslem, aby přispěl k osvobození Československé republiky. V případech, kdy byl dotčený odsouzen pro trestný čin, který byl trestný i podle československého právního řádu, avšak byl mu uložen trest přísnější, než ukládá československé právo, došlo z moci úřední ke změně výroku rozsudku o trestu tak, aby odpovídal československému právu.

Ve věcech soukromoprávní povahy a správních rozhodnutí pak zrušení, nebo změna takových rozhodnutí byly podmíněny především návrhem jedné ze stran, pokud se právní předpisy, na jejichž základě bylo rozhodnutí vydáno, přičily ústavě, případně pokud směřují k cíli československým právem zakázanému, nebo pokud bylo straně pro mimořádné poměry doby nesvobody znemožněno dostavit se k řízení, provést důkazy, či pokud byl učiněn nátlak na osoby zúčastněné v řízení. Takový návrh mohly strany podat ve lhůtě dvou let po skončení doby nesvobody.

Ústavní dekret o obnovení právního pořádku dále stanovil nutnost dodatečné ratihabice všech předpisů Prozatímního státního zřízení poválečným Národním shromážděním. V případě, že by k takové ratihabici dekretů nedošlo v době šesti měsíců po dni, kdy se poprvé sejde Národní shromáždění, dekrety tím měly pozbýt další platnosti.

Hlava IV dekretu pak umožnila vládě, aby svým nařízením stanovila, který ze soudů a správních úřadů zřízených v době nesvobody může dočasně úřadovat i po osvobození.

⁶² Blíže viz Poradní zpráva pro vládu Československé republiky o vládní osnově ústavního dekretu prezidenta republiky o obnovení právního pořádku. in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty, s. 114.

Dotčený dekret položil také základ pro řešení otázky postavení mezinárodních smluv uzavřených představiteli výkonné moci v době nesvobody. Vztahoval se na platnost úmluv sjednaných Slovenskou republikou či Německem v zastoupení protektorátu. Ústavní dekret vycházel ze zásady, že Československo není právním nástupcem ani Slovenské republiky, ani Německa či Maďarska a Polska, pokud jde o území, jež tyto státy obsadily. Československu však bylo umožněno do těchto závazků vstoupit, pokud to samo uzná za vhodné.

Ústavní dekret o obnovení právního pořádku taktéž vymezil ústavní dekret o prozatímním výkonu moci zákonodárné jako východisko dalších změn v československém ústavním řádu. Tento dekret měl mít platnost celostátní a měl tak obnovit jednotný právní řád na celém území Československa v jeho předmnichovských hranicích, k čemuž však nedošlo v důsledku nařízení Slovenské národní rady č. 1 z 1. září 1944, které odmítlo návrat k předmnichovskému stavu a stanovilo, že Slovenská národní rada vykonává celou zákonodárnou, vládní i výkonnou moc na Slovensku.⁶³

Po válce byl dekret o obnovení právního pořádku republikován ve sbírce zákonů pod č. 30/1945 Sb., avšak platil dočasně pouze v českých zemích, což souviselo s právním dualismem a rozdílným přístupem k problematice právní kontinuity v nařízení Slovenské národní rady.

Definitivní podobu dostal zákonem Prozatímního národního shromáždění č. 195/1946 ze dne 19. prosince 1945, o použitelnosti předpisů z doby nesvobody, který ve své příloze uváděl řádově stovky předpisů z doby nesvobody, které byly vyloučeny z používání. Zákon rovněž zmocňoval vládu, aby tento seznam dále rozšiřovala.⁶⁴

Poválečné uspořádání dále výrazně ovlivnil Ústavní dekret presidenta republiky č. 18/1944 Úř. věst. čs. ze dne 4. prosince 1944, o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění,⁶⁵ který stanovil, že na osvobozeném území mají být na základě voleb ustaveny národní výbory, a to místní, okresní a zemské, jakožto prozatímní

⁶³ V. Pavlíček in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty. 2. vydání. Brno : Doplněk, 2002, s. 23 – 24.

⁶⁴ GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 465 -466.

⁶⁵ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 469 - 471.

orgány veřejné správy ve všech jejích oborech. Z národních výborů pak na základě voleb mělo vzejít prozatímní Národní shromáždění, jakožto prozatímní orgán zákonodárný. Jeho složení, způsob vzniku a jeho působnost byly ponechány zvláštnímu ústavnímu dekretu.⁶⁶

Zákonodárným sborem měl být jednokomorový parlament. E. Beneš k dekretu připojil svůj dopis předsedovi vlády J. Šrámkovi, ve kterém se odkazoval na posudek Právní rady a ke zmíněnému dekretu uvádí několik zásadních výhrad. E. Beneš tak zejména upozornil na nutnost vyjasnit poměr dosavadních úřadů veřejné správy k národním výborům a dále protestoval proti slovnímu spojení „z národních výborů na základě voleb vzejde prozatímní Národní shromáždění.“ Beneš se domníval, že z užití slova „vzejde“ by se dalo usuzovat, že do prozatímního Národního shromáždění by mohli být voleni pouze členové národních výborů a nikdo jiný, což by ohrozilo princip volby, na kterém Beneš bezpodmínečně trval.⁶⁷

Z hlediska dalšího výkonu zákonodárné moci na osvobozeném území bylo rozhodující vydání dekretu prezidenta republiky č. 3/1945 Úř. věst. čsl. o výkonu moci zákonodárné v přechodném období, který zmocňoval prezidenta republiky pokračovat ve vydávání dekretů podle ústavního dekretu o prozatímním výkonu moci zákonodárné i po jmenování vlády na osvobozeném území, a to až do doby, než bude ustaveno prozatímní Národní shromáždění. Vzhledem k tomu, že s přechodem státního zřízení na osvobozené území zanikla Státní rada, nemusel si již prezident vyžadovat její poradní zprávu.⁶⁸

Kromě dekretů politické a ústavněprávní povahy můžeme z Londýnského období zmínit dále dekryty prezidenta republiky ekonomicky a finančně orientované. Z nich uvedme zřejmě nejdůležitější dekret prezidenta republiky č. 2/1945 Úř. věst. čsl.⁶⁹ o mimořádných opatřeních pro zajištění hospodářského života na osvobozeném území, který upravoval nutné zásahy do hospodářského života.

⁶⁶ Ústavní dekret prezidenta republiky č.47/1945 Sb. ze dne 25.8.1945 o Prozatímním Národním shromáždění.

⁶⁷ Dopis E. Beneše J. Šrámkovi s poznámkami vysvětlujícími prezidentovo stanovisko k dekretu o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění. in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty, s. 146 – 147.

⁶⁸ KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, s. 182.

⁶⁹ Text in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty, s. 148 – 149.

Dekret především prohlásil za neplatné všechny majetkové převody a jakákoli majetkoprávní jednání, která byla uzavřena po 29. září 1938, jestliže se tak stalo pod tlakem okupace, nebo pod tlakem národní, rasové, nebo politické perzekuce. V důvodové zprávě k tomuto dekretu je odkazováno na prohlášení vlády ze dne 17. října 1941, ve kterém vláda Československé republiky „*prohlašuje, že neuznala, neuznává a nikdy neuzná jakýchkoli převodů a dispozic s majetky, ať movitými či nemovitými patřícími podle právního stavu ke dni 27. října 1938 československému státu, zemím, okresům, obcím a všem veřejnoprávním institucím na území Československé republiky, pokud tyto převody a dispozice byly provedeny po tomto datu pod tlakem nepřátelské okupace, respektive též mimořádných poměrů politických. Přitom nerozhoduje, zda tyto převody a dispozice mají zevní charakter dobrovolných převodů a zda se staly nebo stanou ve prospěch příslušníků československých nebo příslušníků cizích států.*

Rovněž nejsou a nebudou uznány jakékoli převody a dispozice se soukromým majetkem, provedené po 27. září 1938 za okolností shora uvedených.“⁷⁰

Na základě uvedeného dekretu tedy došlo k zneplatnění všech převodů dekretem dotčených a k restituci dotčeného majetku, který byl předmětem smluvních vztahů ve vymezeném časovém období.

Ustanovení § 2 dekretu č. 2/1945 dále poskytl zákonný podklad pro zajištění veškerého soukromého i veřejného nepřátelského majetku, jakož i osob státně nespolehlivých na československém území. K obsahu pojmu osoby státně nespolehlivé důvodová zpráva odkazovala na zákon č. 131/1936 Sb., o obraně státu, s tím, že se tento pojem kryje s pojmy jako je „zrádce“, „kolaborant“ a „válečný viník“. Provádění zajištění nepřátelského majetku bylo v kompetenci převážně hierarchicky nižších správních orgánů, zejména tedy okresních a zemských národních výborů, ale také Slovenské národní rady.

V souvislosti s osobami státně nespolehlivými musíme také uvést, že byla zavedena zatímní správa závodů, podniků a majetkových podstat, které byly ve vlastnictví, držbě

⁷⁰ viz Důvodová zpráva k vládní osnově dekretu prezidenta republiky o mimořádných opatřeních pro zajištění hospodářského života na osvobozeném území ze dne 1. prosince 1944 in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty, s. 163 – 167.

nebo právě státně nespolehlivých osob. Konkrétní rozhodování, zda osoba spadá do kategorie osob státně nespolehlivých, bylo svěřeno příslušným národním výborům.⁷¹

Pod koncepci obnovy poválečného Československa můžeme podřadit i snahu potrestat válečné zločince a kolaboranty. Za tímto účelem byl vydán dekret č. 6/1945 Úř. věst. čsl. z 1. února 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech, který měl představovat základ retribučního soudnictví.

Tento dekret byl později na osvobozeném území nahrazen dekretem stejného názvu č. 16/1945 Sb. ze dne 19. června 1945 (tzv. „velký retribuční dekret“).⁷² Texty obou dekretů jsou téměř totožné. Nejvýraznější rozdíl spočívá v tom, že do dekretu č. 16/1945 Sb. byla dodatečně včleněna skutková podstata udavačství.

Oba dekrety však měly jeden shodný závažný nedostatek, totiž že oba neměly celostátní platnost, což vyjádřil i E. Beneš ve svém dopise předsedovi vlády Z. Fierlingerovi.

Došlo k tomu tak, že Slovenská národní rada vydala dne 15. května 1945 nařízení č. 33/1945 Sb. n. SNR, o potrestání fašistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví, které tak nerespektovalo ustanovení IX. hlavy Košického vládního programu o tom, že pro stíhání zrádců a kolaborantů bude všeobecně sloužit za podklad již vydaný dekret prezidenta republiky o potrestání válečných zločinců.

Mezi úpravami nebyl žádný podstatný rozdíl, ale přesto vyvstávaly obavy o dostatek autority a vůle k uplatňování jednotné politiky v celém státě. Navíc také vznikala možnost rozdílného posuzování stejných činů. Ke sjednocení obou norem došlo až zákonem č. 33/1948 Sb. ze dne 25.3.1948, kterým se obnovila účinnost retribučního dekretu a nařízení o lidovém soudnictví.⁷³

Retribuční dekret pro československé právo a pro mimořádné lidové soudy vyhradil potrestání jak nacistických zločinců, kteří nebyli souzeni jinými spojenci, tak

⁷¹ viz Důvodová zpráva k vládní osnově dekretu prezidenta republiky o mimořádných opatřeních pro zajištění hospodářského života na osvobozeném území ze dne 1. prosince 1944 in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty, s. 163 – 167.

⁷² Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 54 – 65.

⁷³ Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty, s. 247 – 249.

i pachatelů domácích, tedy zrádců a kolaborantů. Nechal se přitom inspirovat principy, jaké přijaly i mnohé další exilové vlády.

Konečné pojetí příslušného dekretu prezidenta republiky se v průběhu času měnilo s tím, jak docházelo ke stupňování německých krutostí a zločinů. Zlomem v pohledu na retribuce se pak stalo vyhlazení Lidic a vlna německých represí po atentátu na Heydricha.

E. Beneš dále trval zejména na tom, aby retribuční dekrety nebyly namířeny výhradně proti Němcům, ale aby postihovaly i domácí občany. Dekrety tedy neměly být zaměřeny paušálně na určitou skupinu, ale jejich cílem bylo postihnout skutečné viníky.⁷⁴

Vláda se dále jednoznačně shodla, že vzhledem k závažnostem provinění bude upuštěno od zákazu retroaktivity trestního práva. Pokud by totiž činy nacistů byly souzeny dle předmnichovského práva, mnoho zločinů by zůstalo nepotrestáno, jelikož nacisté vymysleli zcela nové zločiny a dali jim formálně zcela legální podobu. Nacisté odebírali lidem potravinové lístky, konfiskovali potraviny, až tito lidé zemřeli hladu, popravovali občany porobených národů a nic z toho nebylo vraždou dle litery zákona. Z hlediska cítění všech mravně založených lidí se však o vraždy nepochybně jednalo. A právě proto bylo třeba, aby i tyto činy byly potrestány, i když v době jejich spáchání nebyly v žádném zákoně prohlášeny za zločin,⁷⁵ což vyjadřoval i dekret o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů ve svém ustanovení § 13, kde jest uvedeno, že *„jednání trestné podle tohoto dekretu není ospravedlněno tím, že jej nařizovaly nebo dovolovaly předpisy jiného práva než československého, nebo orgány, zřízené jinou státní mocí než československou, aniž jest omluveno tím, že pachatel takové neplatné předpisy za ospravedlněné předpokládal.“* Základní principy tohoto dekretu se také v poválečném období staly součástí dalších právních předpisů.

Ve druhém období, které postihuje dekrety prezidenta republiky vydávané na osvobozeném území, byly vydávány dekrety upravující rozličné záležitosti poválečného uspořádání. Dekretální normotvorba v tomto období zahrnovala jak retribuční dekrety, dekrety o změnách ústavy z roku 1920, dekrety týkající se obnovy a přerodu oblasti

⁷⁴ Blíže viz KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, s. 194 an.

⁷⁵ DRTINA, Prokop. Na soudu národa: tři projevy ministra spravedlnosti dr Prokopa Drtiny o činnosti Mimořádných lidových soudů a Národního soudu. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1947, s. 50.

národního hospodářství a státních financí, dekrety upravující fungování a vznik vysokých škol, normy dotýkající se pracovního práva a státních zaměstnanců, vojáků či soudní soustavy, ale také dekrety znárodňovací, dekrety upravující řízení výroby a zahraničního obchodu a také dekrety, které se dotýkaly dalších osudů osob německé a maďarské menšiny v Československu.

Zvláštní význam mají především z dnešního hlediska dekrety retribuční, dekrety dotýkající se otázek státního občanství a osudu majetku osob německé a maďarské národnosti. Dále pak dekrety měnící předmnichovský ekonomický systém a dekrety týkající se národních výborů a Prozatímního národního shromáždění.⁷⁶

Pro všechny dekrety vydané v tomto období je charakteristické, že při další tvorbě dekretů odpadla konzultativní spoluúčast Státní rady a po uzavření První pražské dohody dne 2. června 1945 byla naopak k vydání dekretu prezidenta republiky ve věcech celostátní povahy vyžadována dohoda se Slovenskou národní radou.

Na tvorbě všech dekretů se dále mnohem více podílela vláda a naopak se v procesu tvorby dekretů ještě více upozadila faktická úloha prezidenta, jelikož dekrety byly ve své podstatě legislativními akty, kterými se realizoval Košický vládní program.⁷⁷

Dne 9. března 1945 odletěl prezident Beneš spolu s politickou delegací reprezentantů jednotlivých stran z Londýna a 17. března přiletěli do Moskvy. Tím skončilo tzv. Londýnské období Prozatímního státního zřízení.

Dne 22. března začala v Moskvě politická jednání, jejichž výsledkem bylo programové prohlášení první vlády Národní fronty na osvobozeném území a dohoda o struktuře a personálním obsazení vlády. Základem pro rozhovory početných delegací českých stran s delegacemi KSČ v čele s Klementem Gottwaldem a Slovenské národní rady se stal program předem naskicovaný komunisty. Diskuse o komunistickém návrhu trvaly tři dny a komunistům se podařilo prosadit prakticky všechny důležité formulace.

I při jednání o novém složení vlády byli komunisté úspěšní, když získali osm ministerských postů. Beneš ani čeští demokraté tak nemohli být se složením příští vlády spokojeni.⁷⁸

⁷⁶ KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, s. 251.

⁷⁷ GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945, s. 477.

Novou organizaci vlády upravoval Ústavní dekret prezidenta republiky č. 1/1945 Sb. ze dne 2. dubna 1945, o nové organisaci vlády a ministerstev v době přechodné,⁷⁹ který nově koncipoval vládu, když zřídil předsednictvo vlády jako nový orgán vlády.

Další podstatnou změnou pak bylo ustanovení, že v ministerstvech zahraničních věcí, národní obrany a zahraničního obchodu jsou státní tajemníci, kteří jsou členy vlády, přičemž platí, že je-li ministrem Čech, bude státní tajemník Slovák a naopak. Touto změnou byl naplněn požadavek ze strany Slovenské národní rady.⁸⁰

Z dnešního pohledu pak zřejmě nejdůležitější byly dekrety, které se nějakým způsobem dotýkaly maďarských a německých menšin na československém území. Nutno říci, že dekrety prezidenta republiky především naplňovaly cíle Košického vládního programu⁸¹ vyhlášeného dne 5. dubna 1945 novou československou vládou,⁸² ve kterém se v kapitole VIII. uvádělo, že: „*Strašné zkušenosti, jichž se Češi a Slováci dožili s německou a maďarskou menšinou, které se z velké části staly povolným nástrojem dobovačné politiky proti republice zvenčí a z nichž se zejména českoslovenští Němci propůjčili přímo k vyhlazovacímu tažení proti českému a slovenskému národu, nutí obnovené Československo k hlubokému a trvalému zásahu. Republika nechce a nebude postihovat své loajální německé a maďarské občany a zejména ne ty, kteří i v dobách nejtěžších zachovali k ní věrnost, s viníky však bude postupovat přísně a neúprosně, jak to vyžaduje svědomí našich národů, svatá památka nespočetných našich mučedníků, klid a bezpečnost budoucích pokolení.*“

Vláda měla podle tohoto programu postupovat podle následujících principů: „*Z občanů Československé republiky německé a maďarské národnosti, kteří měli československé státní občanství před Mnichovem 1938, bude státní občanství potvrzeno a event. návrat do republiky zajištěn u antinacistů a antifasistů, u těch, kteří vedli už před Mnichovem aktivní boj proti Henleinovi a proti maďarským iredentistickým stranám za Československou republiku, kteří po Mnichově a po 15. březnu byli*

⁷⁸ DEJMEK, Jindřich. Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008, s. 503- 508.

⁷⁹ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 – 1945, s. 478 – 479.

⁸⁰ V. Pavlíček in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty, s. 29 – 30.

⁸¹ Text dostupný z www.prf.cuni.cz/1948/texty/kvp.doc

⁸² V. Pavlíček in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty. 2. vydání. Brno : Doplněk, 2002, s. 30.

německou a maďarskou státní mocí pro svůj odpor a boj proti tamnímu režimu a za věrnost k Československé republice pronásledováni a uvrženi do žalářů a koncentračních táborů anebo kteří museli před německým a maďarským terorem uprchnout za hranice a tam se účastnili aktivního boje za obnovení Československa.

U ostatních československých občanů německé a maďarské národnosti bude československé státní občanství zrušeno. Tito občané mohou znovu optovat pro Československo, přičemž si úřady republiky ponechávají právo individuálního rozhodnutí o každé žádosti. Ti Němci a Maďaři, kteří budou souzeni a odsouzeni pro zločin proti republice a proti českému a slovenskému národu, budou zbaveni československého občanství a vypovězeni z republiky navždy, pokud je nestihne trest hrdelní.

Němci a Maďaři, kteří se přistěhovali na území Československé republiky po Mnichovu 1938, budou z republiky vykázáni ihned, pokud nepodléhají trestnímu stíhání. Výjimku činí osoby, které pracovaly ve prospěch Československa.“

Výše uvedené programové prohlášení uskutečňovala řada dekretů prezidenta republiky, z nichž jeden z nejvýznamnějších je ústavní dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb. ze dne 2. srpna 1945, o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské.⁸³

Uvedený dekret je velmi často nesprávně považován za právní základ k transferu českých Němců z českého pohraničí, ale musíme zdůraznit, že žádný dekret o transferu českých Němců neexistuje. Transfer německé a maďarské menšiny z území Československa proběhl na základě části XIII. Protokolu o jednání Postupimské konference, která se konala ve dnech 17.7.1945 – 2.8.1945.⁸⁴

Transfer obyvatelstva nemohl být ovšem určen jednostranným příkazem ze strany vítězných mocností, nýbrž muselo být zajištěno, že stát, kam bude obyvatelstvo přemístěno, toto obyvatelstvo také přijme. Na Postupimské konferenci bylo proto Německo zastoupeno spojeneckou Kontrolní komisí, která vyjádřila souhlas a akceptovala vystěhování německého obyvatelstva a jeho přemístění na území

⁸³ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 103 – 105.

⁸⁴ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 100 – 102.

Německa. Nutno poznamenat, že Německo v té době jinou vládu než Kontrolní radu nemělo.⁸⁵

Postupimská konference vyslovila souhlas s transferem německého obyvatelstva z Československa, Polska a Maďarska do Německa a dále určila principy okupace, přípravy mírových smluv a reparační politiky.⁸⁶

Dekret č. 33/1945 Sb. sloužil pouze k vymezení okruhu osob, kterých se měl transfer týkat a byl podepsán prezidentem Benešem až po tom, co došlo k vyjasnění stanoviska k osudu německých menšin na Postupimské konferenci.

Dekret stanovil, že všichni českoslovenští státní občané německé národnosti, kteří podle předpisů cizí okupační moci nabyli německé státní příslušnosti, pozbyli takovým dnem československého státního občanství. Ostatní českoslovenští občané německé národnosti pozbyli československého státního občanství dnem nabytí účinnosti dekretu, tj. 10.8.1945. Toto nařízení se však netýkalo osob, které prokázaly, že zůstaly věrný Československé republice a nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem. Takovým osobám zůstalo československé státní občanství zachováno, stejně jako osobám, které se v době zvýšeného ohrožení republiky přihlásily v úředním hlášení za Čechy nebo Slováky.⁸⁷

Dekret také umožňoval osobám, které pozbyly československé státní občanství, požádat o jeho navrácení.

Dekret se ale vztahoval i na Čechy, Slováky a příslušníky jiných slovanských národů, kteří pozbyli československého státního občanství, pokud se v době zvýšeného ohrožení republiky ucházeli o udělení německé nebo maďarské státní příslušnosti, aniž by k tomu byli donuceni nátlakem, anebo jinými zvláštními okolnostmi.

Podle zmíněného dekretu tedy většina československých státních občanů německé národnosti pozbyla přímo ex lege československého státního občanství a na území tehdejšího Československa se stali cizinci.

⁸⁵ PAVLÍČEK, Václav. O české státnosti : Úvahy a polemiky; [Díl] 1. Český stát a Němci. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2002, s. 251.

⁸⁶ Blíže viz GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 100 .

⁸⁷ V. Mikule in KURAL, Václav. Studie o sudetoněmecké otázce. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 194.

Samotný transfer byl poté upravován směrnicemi ministerstva vnitra vydávanými na základě usnesení vlády. Směrnice tak například stanovily, které kategorie osob byly až do dalších opatření z transferu vyňaty. Jednalo se zejména o nepostradatelné zaměstnance a odborníky a jejich rodiny, kteří se nedopustili individuálních protistátních činů.

V jedné ze směrnic bylo také zdůrazněno, že transfer „*nemá povahu trestu, nýbrž jest opatřením politické povahy proti Němcům a osobám německého původu, případně proti osobám jiného než slovanského původu, které se přihlásily k německé národnosti. Proto také odsunu nemohou být podrobovány osoby českého nebo slovenského původu, byť by se i provinily, zvláště když podle sjednaných dohod se spojeneckými mocnostmi jsou československé úřady oprávněny odsunovat do Německa osoby toliko německé národnosti.*“⁸⁸

Transfer obyvatelstva neměl povahu kolektivní sankce. Jeho hlavním účelem bylo preventivně odstranit nebezpečí vzniku dalších ohnisek neklidu a konfliktů. Reagoval na německou ideologii, která po několik generací zdůrazňovala potřebu dosáhnout sjednocení v jednom státě, a německé menšiny sloužily k německé expanzi. Po zkušenostech z druhé světové války tak byl transfer obyvatelstva německé národnosti opatřením, aby již znovu nemohly být německé menšiny k takovému účelu využity.⁸⁹

Další velmi diskutovanou skupinou dekretů jsou dekrety týkající se nepřátelského majetku, majetku osob německé a maďarské národnosti, respektive osob státně nespolehlivých. Tyto dekrety byly v souladu s normami mezinárodního práva. Sankce, které postihly Němce a Německo se zakládaly na rozhodnutích přijatých na Postupimské konferenci, když v oddíle B pod bodem 18 Postupimské dohody bylo např. rozhodnuto o získání kontroly a dispozičního práva nad majetkem, který vlastní Němci v zahraničí, pokud tento majetek již není pod kontrolou Spojených národů, které se zúčastnily války proti nacistickému Německu.⁹⁰

Mezi dekrety majetkové povahy můžeme zmínit některé nejdůležitější: dekret č. 5/1945 Sb. z 19. května 1945 o neplatnosti některých majetkoprávních jednání z doby

⁸⁸ V. Mikule in KURAL, Václav. Studie o sudetoněmecké otázce. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 195 – 196.

⁸⁹ PAVLÍČEK, Václav. O české státnosti : Úvahy a polemiky; [Díl] 1. Český stát a Němci. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2002, s. 258.

⁹⁰ PAVLÍČEK, Václav. O české státnosti : Úvahy a polemiky; [Díl] 1. Český stát a Němci. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2002, s. 258.

nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů;⁹¹ dekret č. 12/1945 Sb., z 21 července 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa;⁹² znárodnovací dekrety č. 100 – 103/1945 Sb.; a dekret č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945, o konfiskaci nepřátelského majetku a fondech národní obnovy.⁹³

Národní správa ve smyslu dekretu č. 5/1945 Sb. znamenala významné omezení vlastnických práv. Podle názoru Nejvyššího správního soudu⁹⁴ byl rozsah vlastnického práva redukován na minimum a vlastníku zbylo pouze holé vlastnictví. Vlastník tedy s předmětem vlastnického práva nemohl nijak nakládat či jej užívat.

Národní správa se jednak uvalovala na majetkové podstaty, které byly v držbě, správě, nájmu nebo pachtu osob státně nespolehlivých, ale zaváděla se také do podniků a majetkových podstat, kde takový postup vyžadoval plynulý chod výroby a hospodářského života.

Dekret stanovil neplatnost právního jednání majitelů, držitelů a správců majetku a právo činit běžné právní úkony související se správou majetku vložil do rukou národního správce.⁹⁵

V českých zemích zahrnovala národní správa 40% průmyslových podniků, ve kterých pracovalo téměř 70% všech průmyslových dělníků. Zavedení národní správy představovalo však jen dočasné opatření.⁹⁶

Dekretem, který zasáhl do majetkových práv mnohem důrazněji, byl dekret č. 12/1945 Sb. Důležité je upozornit, že v tomto případě se nejednalo o celostátně platnou normu, jelikož Slovenská národní rada vydala nařízení o konfiskování

⁹¹ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 40 - 45.

⁹² Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 70 – 76.

⁹³ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 132 – 139.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 6.11. 2008, čj. Komp 3/2008

⁹⁵ Blíže viz KUKLÍK, Jan. Znárodněné Československo : Od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. 1. vydání. Praha : Auditorium, 2010, s. 144 an.

⁹⁶ GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 41.

a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel slovenského národa.

Dekret č. 12/1945 Sb. byl tak vyhlášen s účinností pouze pro české země a s okamžitou platností a bez náhrady pro pozemkovou reformu konfiskoval majetek ve vlastnictví osob německé a maďarské národnosti, bez ohledu na státní příslušnost a dále též majetek zrádců a nepřátel republiky jakékoli národnosti a státní příslušnosti, kteří toto nepřátelství projevili zejména za krize a války v letech 1938 až 1945, stejně jako majetek akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně sloužila potřebám Německa při vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům.

Platilo ovšem, že majetek osob německé a maďarské národnosti, které se aktivně zúčastnily boje za zachování celistvosti a osvobození Československé republiky, se nekonfiskoval. O výjimkách z konfiskace rozhodovaly okresní národní výbory a celý postup byl podroben kontrole správního soudnictví. Konfiskovaný majetek byl spravován Národním pozemkovým fondem.⁹⁷

Klíčové podniky československého hospodářství byly znárodněny na základě dekretů č. 100 – 103/1945 Sb. Znárodněovalo se zásadně za náhradu, ovšem v případě německého a maďarského státu, nacistických právnických osob i osob německé a maďarské národnosti zbavených československého státního občanství se znárodněovalo bez náhrady.

Došlo tak ke znárodnění dolů a klíčových průmyslových podniků energetického průmyslu, železáren, oceláren, podniků zbrojního a chemického průmyslu a podniků celé řady dalších odvětví. Znárodnění podléhaly i podniky potravinářského průmyslu a dále také akciové banky a pojišťovny.⁹⁸

Na základě dekretu č. 108/1945 Sb. se bez náhrady konfiskoval majetek movitý i nemovitý, který byl ve vlastnictví Německé říše, jakož i jiných německých osob právnických, majetek fyzických osob německé národnosti, s výjimkou osob, které prokáží, že zůstaly věrné Československé republice a buď se zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem. Dále se též konfiskoval majetek fyzických osob, které vyvíjely činnost směřující proti státní

⁹⁷ Blíže viz KUKLÍK, Jan. Znárodněné Československo : Od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě. 1. vydání. Praha : Auditorium, 2010, s. 150 an.

⁹⁸ KUKLÍK, Jan. Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů, s. 334 an.

svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko - republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, nebo osoby, které k takovým činnostem podněcovaly, nebo podporovaly maďarské, či německé okupanty.

O tom, zda byly splněny podmínky pro konfiskaci, rozhodovaly okresní národní výbory s tím, že proti jejich rozhodnutí bylo možno se odvolat. O odvolání rozhodovalo ministerstvo vnitra.

Z konfiskace byl vyloučen majetek, který sloužil k uspokojování životních potřeb, nebo k vykonávání zaměstnání. Nejvyšší správní soud zdůrazňoval, že pokud jde o konfiskaci, nerozhoduje státní příslušnost, ale pouze národnost a postoj osoby, o jejíž majetek se jedná.⁹⁹

Zvýše uvedeného je tedy patrné, že konfiskace majetku nepostihovala výhradně osoby německé, nebo maďarské národnosti, ale sankcionování měli být všichni ti, kteří se chovali nepřátelsky k československému státu. Osoby německé, či maďarské národnosti nebyly postiženy, pokud mohly prokázat splnění podmínek pro zachování československého občanství. Nelze tedy říci, že by se na osoby německé či maďarské národnosti uplatňoval princip kolektivní odpovědnosti.

Z hlediska ústavněprávního musíme ještě zmínit ústavní dekret prezidenta republiky č. 47/1945 Sb. ze dne 25. srpna 1945, o Prozatímním Národním shromáždění¹⁰⁰. Tento dekret stanovil, že do doby, než se sejde ústavodárné Národní shromáždění, vykonává moc zákonodárnou pro celé území Československé republiky Prozatímní Národní shromáždění, což mělo zásadní význam ve vztahu k zákonodárné moci Slovenské národní rady.¹⁰¹

Vznikem Prozatímního Národního shromáždění, které se sešlo na první schůzi dne 28. října 1945, současně zanikla pravomoc prezidenta k vydávání dekretů prezidenta republiky.

⁹⁹ V. Mikule in KURAL, Václav. Studie o sudetoněmecké otázce. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 193.

¹⁰⁰ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 113 – 115.

¹⁰¹ V. Pavlíček in Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty. 2. vydání. Brno : Doplněk, 2002, s. 37.

Po konání ustavující schůze Prozatímního Národního shromáždění bylo jako první bod jednání stanoveno potvrzení prezidenta republiky v jeho funkci. Prezident E. Beneš byl jednohlasně potvrzen ve funkci prezidenta republiky až do nové volby prezidenta.¹⁰²

Z dosavadních vydaných dekretů vyplývala nutnost jejich ratifikace. Stalo se tak na základě ústavního zákona č. 57/1946 Sb. ze dne 28. března 1946, kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekry prezidenta republiky.¹⁰³

Prozatímní Národní shromáždění schválilo a prohlásilo za zákon všechny dekry prezidenta republiky vydané na základě § 2 ústavního dekretu prezidenta o prozatímním výkonu moci zákonodárné. Všechny dekry tak jest považovati od jejich počátku za zákon a ústavní dekry za zákon ústavní.

¹⁰² GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 113 – 114.

¹⁰³ Text in GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006, s. 172.

3. Tzv. Benešovy dekrety jako politikum současnosti

Ač by se mohlo zdát, že dekrety prezidenta republiky jsou již pouhou součástí právní a politické historie, není tomu tak a stále jsou o nich vedeny bouřlivé debaty. Předmětem debat je především transfer německých a maďarských menšin z československého území a také konfiskace jejich majetku.

I přesto, že se německé menšiny v Německu a Rakousku velmi dobře integrovaly, někteří jedinci, sdružení v rozdílných sudetoněmeckých organizacích, z nichž nejznámější je patrně Sudetendeutsche Landmanschaft, se od skončení války dožadují revize minulosti.

Sudetští Němci, jak se sami nazývají, volají po navrácení československého občanství, majetku a také práva na vlast v českých zemích. Jejich požadavky vyjadřuje zjednodušující heslo: „zrušit Benešovy dekrety.“¹⁰⁴

Jejich rétorika překrucuje historická fakta. Tvrdí, že k transferu německé menšiny z československého území došlo na základě dekretů prezidenta republiky, doslova demonizují prezidenta Beneše, jako jednoho z hlavních viníků transferu a tvrdí o něm, že již s příchodem do londýnského exilu začal připravovat vyhnání Němců z Československa a samotný transfer mnohdy označují jako etnickou čistku. Dále si také stěžují, že po skončení druhé světové války s jejich zástupci vítězné mocnosti nekonzultovaly znovuoobnovení Československa, jakoby si zcela neuvědomovali, kdo zvítězil v druhé světové válce.¹⁰⁵

¹⁰⁴ BLAIVE M. in BLAIVE, Muriel; MINK, Georges. Benešovy dekrety : Budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí. 1. vydání. Praha : Dokořán, 2003, s.19.

¹⁰⁵ Blíže viz SUDETENDEUTSCHE LANDSMANNSCHAFT. Sudeten [online]. 16.01.2012 [cit. 2012-01-17]. Dostupné z: <http://www.sudeten.de/cms/?Home>; SUDETENDEUTSCHE LANDSMANNSCHAFT IN ÖSTERREICH. Sudetendeutsche Landsmannschaft in Österreich [online]. 17.01.2012 [cit. 2012-01-17]. Dostupné z: <http://www.sudeten.at/de/index.shtml>; dále též KLEINING, Gerd a Josef WEIKERT. Sudetští Němci: etnická čistka, vyhnání. Opava: Open Education, 2000, 23 s.

Radikální názory sudetských Němců byly zformulovány například v brožurce „*Sudetští Němci: etnická čistka, vyhnání*.“¹⁰⁶ Tento propagandistický pamflet byl vydán v omezeném počtu výtisků v roce 2000 pro české školáky,¹⁰⁷ kterým zcela nepokrytě prezentuje sudetoněmecký pohled na dějiny česko-německých vztahů, tedy pohled silně subjektivní, zatížený celou řadou polopravd a omylů, a snaží se nabudit dojem, že fakta zde uvedená jsou objektivní historické údaje, ačkoli na první pohled připomíná spíše výtisk z dílny nacistického ministerstva propagandy.

Před vstupem České republiky do Evropské unie vznikaly v Německu a Rakousku také tlaky, aby dekrety prezidenta republiky, které se dle německé rétoriky týkaly transferu Němců z Československa, byly zrušeny ještě před vstupem do Evropské unie, kdy bylo tvrzeno, že dekrety nejsou v souladu s duchem a hodnotami práva evropských společenství a jedná se tak o vážnou překážku pro vstup České republiky do Evropské unie.¹⁰⁸

Pro lepší pochopení vzniku nároků a požadavků současných sudetských Němců si připomeňme vývoj česko-německých vztahů, a to zejména vztahů počínaje vznikem první republiky.

V nově vzniklém československém státě upravovala postavení Němců ústava schválená Revolučním národním shromážděním. Představitelé českých Němců uznali nový stát až 20. prosince 1919.¹⁰⁹ Bývalý poslanec rakouské říšské rady a v letech 1918-1919 zemský hejtman provincie Německé Čechy Rudolf Lodgman von Auen dokonce při rozloučení s rakouským parlamentem prohlásil, že sudetští Němci se boje za sebeurčení nikdy nevzdají.¹¹⁰

Jaký smysl má ale tzv. právo na sebeurčení? Zcela jednoznačně schází definice toho, do jaké míry mohou a musejí být zájmy jednoho obětovány pro zájmy druhého. Pod pojmem práva na sebeurčení je nejčastěji chápáno jen naplnění vlastních ambicí, ať už

¹⁰⁶ KLEINING, Gerd a Josef WEIKERT. *Sudetští Němci: etnická čistka, vyhnání*. Opava: Open Education, 2000, 23 s.

¹⁰⁷ ČELOVSKÝ, Bořivoj. *Konec českého tisku?*. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 2001, s. 47.

¹⁰⁸ KUKLÍK J. in BLAIVE, Muriel; MINK, Georges. *Benešovy dekrety : Budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí*. 1. vydání. Praha : Dokořán, 2003, s. 57.

¹⁰⁹ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Nakl. Karolinum, 2005, s. 123.

¹¹⁰ KURAL, V. *Konflikt: místo společenství? : Češi a Němci v Československém státě, 1918-1938*. Vyd. 1. Praha: Ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů vydalo nakl. R, 1993, s. 30.

oprávněných, či neoprávněných, aniž by se kdo ohlížel na to, zda tyto ambice zasahují do sféry práva na sebeurčení někoho jiného.

Pokud přitom máme na mysli právo na sebeurčení národa, musí se nutně dostat do konfliktu s principem suverenity státu, neboť vyhovění právu na sebeurčení znamená omezení výsostných práv na určité území. Musí tedy vždy dojít k naplnění práva na sebeurčení, i když by tím došlo k zásahu do práv jiných? Na položenou otázku paradoxně odpověděl sám Rudolf Lodgman, když v roce 1958 vyslovil názor, „*že právo na sebeurčení má své hranice, kdy jako u lidí končí právo jedince tam, kde začíná právo druhého, tak také právo na sebeurčení jedné národnostní komunity selhává tam, kde platí totéž právo skupiny jiné.*“ Lodgman pak dále uvádí, že pokud určitou oblast spoluobývají dvě národnosti, nemá ani jedna z nich právo na separaci.

Kdyby se tedy svými teoriemi Londgman řídil již v letech první republiky, nikdy by nemohl požadovat odtržení pohraničních území od Československa, kde i na území označovaném jako „Německé Čechy“ žily velmi silné české menšiny.¹¹¹

Přesto byla velká část německé menšiny přesvědčena o tom, že jim bylo neprávem odepřeno právo na sebeurčení. Němci proto požadovali rozdělení českého území na základě etnických hledisek a připojení německy osídleného území k německému Rakousku nebo k Německé říši, zatímco Češi hodlali zachovat územní hranice a řešit česko-německé vztahy jako vnitrostátní problém. Důsledkem bylo nepřátelství německé menšiny vůči Československé republice.¹¹²

Čeští Němci se aktivně prosazovali na politické scéně, kde se diferenciovaly dva rozdílné názorové proudy. Jednak negativisté, představovaní Německou nacionálněsocialistickou stranou a Německou nacionální stranou, kteří se cítili poškozeni, když jim bylo upřeno právo na sebeurčení a jednak aktivisté, kteří se snažili spolupracovat v rámci československé demokracie a chtěli tak napomáhat tomu, aby se situace menšin zlepšila. Aktivistické strany představovaly Německá

¹¹¹ Blíže viz BRÜGEL, Johann Wolfgang. Češi a Němci 1918-1938. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2006, s. 76-85.

¹¹² HOUŽVIČKA, Václav. Návraty sudetské otázky. Praha: Nakl. Karolinum, 2005, s. 104.

sociálnědemokratická strana dělnická, Křesťanskosociální strana lidová a Svaz německých zemědělců.¹¹³

Postavení českých Němců upravila ústava z roku 1920 unitaristicky. Jejich autonomie, stejně jako federalizace státu byla odmítnuta. Ústava dále upravila, že všichni obyvatelé požívají plnou a nepodmíněnou ochranu svého života a svobody bez ohledu na původ, rasu, státní příslušnost či náboženství. Všichni občané si také byli rovni a požívali plná politická práva, přístup do veřejné služby, k úřadům či povoláním. Přestože individuálně měli Němci a Češi stejně jako příslušníci jiných národních skupin před zákonem stejná práva, ve všedním životě tomu tak vždy nebylo. Tedy spíše než rozsáhlý národnostní útisk, popouzelo české Němce malicherné popichování, což vyplývalo ze ztráty jejich vedoucí politické, hospodářské a sociální pozice jako důsledek nového postavení Němců coby menšiny.¹¹⁴

Významněji se čeští Němci prosadili v politickém prostředí Československa již v parlamentních volbách v roce 1925. V letech 1926 – 1938 měli čeští Němci v československých vládách vždy alespoň dva až tři německé ministry. Německé aktivistické strany měly na přelomu dvacátých a třicátých let velkou podporu německého obyvatelstva, když je volily až dvě třetiny z nich.¹¹⁵

Špatná hospodářská situace kolem roku 1930 měla za následek nárůst členů Německé nacionálněsocialistické strany dělnické DNSAP, která se čím dál tím více podobala říšskoněmecké NSDAP. Její členové spolu se členy DNP (Německá národní strana) v roce 1933 iniciovali založení nové sudetoněmecké strany Konrada Henleina, Frontu sudetoněmecké domoviny (SHF) později přejmenovanou na Sudetoněmeckou stranu (SdP).

V parlamentních volbách v roce 1935 získala SdP přes 60 % hlasů všech německých voličů. Zpočátku se SdP snažila vzbudit zdání loajality vůči Československu, ale od

¹¹³ ZIMMERMANN, Volker a Petr DVOŘÁČEK. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). V českém jazyce vyd. 1. Praha: Argo, 2001, s. 35-36.

¹¹⁴ ZIMMERMANN, Volker a Petr DVOŘÁČEK. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). V českém jazyce vyd. 1. Praha: Argo, 2001, s. 36.

¹¹⁵ Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. 1. vyd. Editor Adrian von Arburg, Tomáš Staněk. Překlad Petr Dvořáček. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010, s. 86.

roku 1935 již pod vlivem instrukcí nacistického Německa a s jeho finanční i organizační podporou směřovala k jednoznačnému cíli, kterým byl zánik Československa.¹¹⁶

Jedním z důkazů spojení SdP s nacistickou Říší je dopis K. Henleina adresovaný „Vůdci“ a říšskému kancléři o aktuálních otázkách německé politiky v Československé republice z 19. listopadu 1937. Henlein v tomto dopise píše, že doufá v konečné řešení sudetoněmecké otázky Říší a zároveň se také přiznává k nacionálnímu socialismu a konstatuje, že své pravé smýšlení je nucen z taktických důvodů tajit. Fakta uvedená v tomto dopise tak vysoce kontrastují s Henleinovým oficiálním odmítáním politiky národního socialismu a s jeho prohlášením „*nikdy se nezřekneme svobody jednotlivce.*“¹¹⁷

V souvislosti se vzestupem národního socialismu v Německu a také v návaznosti na volební úspěch Henleinovy strany v parlamentních volbách u většiny českých Němců, jsou tito v české společnosti stále více vnímáni jako hrozba a všeobecně se množí protiněmecké nálady a postoje.¹¹⁸

Ne všichni čeští Němci však sympatizovali s Henleinem a jeho stranou a ne všichni usilovali o zničení suverenity Československa. Řešení česko-německého konfliktu rozbitím republiky bylo doménou Sudetoněmecké strany, jakožto strany antiliberální, antidemokratické a pravicově extrémistické. Například Němečtí demokraté se snažili zabránit výstřelkům henleinovců. Proti henleinovské citění ovšem nemůžeme ztotožňovat se sympatizováním k čechoslovakismu či pro československý stát.¹¹⁹

Česko-německé spory se vyhrtily po německém anšlusu Rakouska 13. března 1938 a čeští Němci požadovali konečné řešení „českého útlaku a hospodářské nouze.“ Seznam požadavků českých Němců byl vtělen do Karlovarského programu ze dne 24. dubna 1938, který byl adresovaný české vládě. Prezident Beneš byl jednoznačně proti splnění takových požadavků.

¹¹⁶ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Nakl. Karolinum, 2005, s. 166.

¹¹⁷ Blíže viz V. ZIMMERMANN in KURAL, Václav. *Studie o sudetoněmecké otázce*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 55 an.

¹¹⁸ E. BROKLOVÁ in BIMAN, Stanislav. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Vyd. 1. Editor Jan Křen, Eva Broklová. Praha: Karolinum, 1998, s. 129.

¹¹⁹ HAHNOVÁ, Eva a Hans-Henning HAHN. *Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání*. Praha: Votobia, 2002, s. 48-49.

Do Československa byl britskou vládou vyslán prostředník, který se měl pokusit urovnat situaci mezi československou vládou a SdP, lord Runciman. Runciman sestavil zprávu, ve které uvedl, že československá vláda v českém pohraničí se vyznačovala netaktností, netolerancí a neporozuměním a čeští Němci byli touto politikou dohnáni k otevřenému odporu a doporučoval odstoupení českého pohraničí Německu. Zároveň ale britský diplomat konstatoval spojení mezi hlavními předáky českých Němců a vládou Říše. Runcimanova zpráva představuje podklad českých Němců pro historický pohled na předmnichovské česko-německé vztahy. Musíme ale zdůraznit, že Runcimanova zpráva byla silně ovlivněna britskou smířovací politikou a Runciman byl Henleinem oklamán, neboť v době jeho československé mise již Henlein nepřipouštěl žádné autonomistické řešení a jeho cílem bylo rozbití Československa.¹²⁰

Hitler slíbil českým Němcům svou podporu. Henlein dne 14. září 1938 utekl do Německa a o den později vydal své nejznámější prohlášení, ve kterém zdůraznil touhu českých Němců po návratu domů do Říše („Wir wollen heim ins Reich“).¹²¹

29. září 1938 byla uzavřena Mnichovská dohoda, která formálně rozhodla o připojení českého pohraničí k Říši. Po podepsání dohody bylo české pohraničí urychleně obsazeno a z největší části připojeného území byla vytvořena říšská župa Sudety (Reichsgau Sudetenland). Čeští Němci bouřlivě vítali nacistická vojska vstupující na české území a označovali je za osvoboditele s tím, že konečně bylo naplněno jejich právo na sebeurčení.¹²²

Po uzavření Mnichovské dohody došlo k zásadní změně dosavadní československé liberální demokracie. Moci se chopila autoritativní pravice a distancující se od prvorepublikových liberálních hodnot přeorientovala československou zahraniční politiku na Německo. Řada politiků se naivně domnívala, že Hitler uzná Československo jako svého partnera a doufali v česko-německé přátelství. Obraz Němce jako tradičního, historického nepřítele ustupoval do pozadí. Vládní publicistika prováděla rozsáhlou kampaň, která měla za úkol smíření Čechů a Němců, vinu za

¹²⁰ Blíže viz V. ZIMMERMANN in KURAL, Václav. Studie o sudetoněmecké otázce. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 69 an.

¹²¹ HAHNOVÁ, Eva a Hans-Henning HAHN. Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání. Praha: Votobia, 2002, s. 39.

¹²² Blíže viz HRUŠKA, Emil. Sudetoněmecké kapitoly. 1. vyd. Praha: BMSS-Start, 2008, s. 170 an.

Mnichov svalovala na československou politiku v čele s Benešem. Je zde tedy patrná silná snaha oficiální propagandy proměnit tradiční protiněmecké cítění československého obyvatelstva.

Pozitivní obraz Němce však rozhodně nesdílela celá politická elita. Mnozí se domnívali, že je nemožné očekávat přátelství a kooperaci ze strany Německa a nesouhlasili s názorem, že po odstoupení českého pohraničí bude možné s Německem udržovat korektní vztahy. Jejich názor byl z historického hlediska správný a dne 15. března 1939 vzal obraz Němce jako přítele a politického partnera velmi rychle za své.¹²³

Po okupaci Československa se znovu obnovilo pojetí Německa jako zapřísáhlého nepřítel. Nacisté negovali jakoukoli možnost zachování české národní identity i historie a zaměřili se na poněmčování především mladé české generace.

V období protektorátu se nadále vyostřil obraz Němce – násilníka, tyрана, osudového českého nepřítel a ještě více stoupla nenávist k českým Němcům, kteří dočasné porobení Čechů vnímali jako své velké vítězství.¹²⁴

S tím jak se postupně vyhrocoval postoj Čechoslováků k českým Němcům, radikalizoval se postupně i postoj exilové vlády v čele s prezidentem Benešem. Prezident Beneš nejdříve dokonce uvažoval o zapojení demokratických českých Němců do exilové vlády a o dobrovolném postoupení části českého pohraničí Německu.

V roce 1941, kdy došlo k začlenění Sovětského svazu do protihitlerovské koalice, a dostavily se úspěchy londýnské exilové vlády, se prezident Beneš snažil maximálně vyjít vstříc stanoviskům domácího odboje, který požadoval transfer většiny německého obyvatelstva z obnovené republiky a v zásadě tuto myšlenku přijal. Stále si však kladl otázku, zda je transfer oprávněný.

Myšlenka transferu německé menšiny se však definitivně prosadila po vyhlazení obcí Lidice a Ležáky, a když v letech 1942/1943 získal Beneš od Spojenců předběžný příslib

¹²³ Blíže viz J. RATAJ in BIMAN, Stanislav. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Vyd. 1. Editor Jan Křen, Eva Broklová. Praha: Karolinum, 1998, s. 166 an.

¹²⁴ Blíže viz J. RATAJ in BIMAN, Stanislav. *Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*. Vyd. 1. Editor Jan Křen, Eva Broklová. Praha: Karolinum, 1998, s. 207 an.

týkající se transferu většiny českých Němců, neexistoval již důvod, proč se veřejně nehlásit k obnovení Československa jako národního státu. Paralelně s tím, jak se radikalizovalo pojetí transferu, rozšiřoval se i okruh osob, které do něj měly být zařazeny. Rámcově byla pravidla postupu proti německé a maďarské menšině stanovena v VIII. kapitole Košického vládního programu.¹²⁵ Stejný posun se odehrál v případě majetku osob podléhajících transferu. Ještě v roce 1944 demokraté nepočítali s plošným vyvlastněním, ale konfiskace se měla týkat pouze těch, kteří spáchali zločin proti republice a ostatním měla být poskytnuta náhrada. Nakonec se ale prosadilo vyvlastnění bez náhrady.¹²⁶

Po skončení války prezentovala komunistická vláda transfer českých Němců jako nutný a spravedlivý čin jak po stránce morální, tak po stránce právní. Po roce 1948 nezazněl v československé veřejnosti hlas, který by zpochybňoval samotný princip transferu.

Čeští Němci vystupovali jako oběti a o svém postoji za války a o vlastní odpovědnosti za válečné události zachovávali mlčení, jakoby jejich historie započala až jejich transferem z Československa.¹²⁷

Brzy po válce začali čeští Němci zakládat různé sudetoněmecké organizace, ve kterých se sdružovali. V roce 1949 pak došlo ke konsensu mezi hlavními sudetoněmeckými organizacemi a byl přijat první programový dokument, který dodnes patří k základním programovým prohlášením Sudetoněmeckého landsmanšaftu, tzv. Eichstättská adventní deklarace, ve které se mimo jiné domáhají svého práva na vlast. Tato deklarace byla výrazným důkazem, že bývalí nacisté z řad českých Němců se opět stávali politicky aktivními, přičemž jejich masovou nástupnickou organizací se stal Sudetoněmcký landsmanšaft.¹²⁸

¹²⁵ Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. 1. vyd. Editor Adrian von Arburg, Tomáš Staněk. Překlad Petr Dvořáček. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010, s. 202 an.

¹²⁶ M. BLAIVE in BLAIVE, Muriel; MINK, Georges. Benešovy dekrety : Budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí. 1. vydání. Praha : Dokořán, 2003, s. 35.

¹²⁷ A. BAZIN in BLAIVE, Muriel; MINK, Georges. Benešovy dekrety : Budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí. 1. vydání. Praha : Dokořán, 2003, s. 43–44.

¹²⁸ HRUŠKA, Emil. Sudetoněmecké kapitoly. 1. vyd. Praha: BMSS-Start, 2008, s. 213–215.

Společným výtvozem Sudetoněmeckého landsmanšaftu a dalších vysídleneckých organizací byla tzv. Charta vyhnanců, přijatá 5. srpna 1950. Charta deklarovala rezignaci na pomstu, vůli neúnavně se podílet na obnově Německa a Evropy, ochotu ke spolupráci se všemi, kdo chtějí Evropu, v níž by mohly národy žít bez bázně a nátlaku a také požadavek, aby bylo uznáno právo na vlast jako jedno z Bohem daných základních práv lidskosti. V závěru pak vyzývá všechny národy světa, aby uznaly problém vyhnanců za problém celosvětový, který je třeba řešit.¹²⁹

V roce 1961 pak byl Spolkovým shromážděním Sudetoněmeckého landsmanšaftu a později též Sudetoněmeckou radou přijat závazný program Sudetoněmeckého landsmanšaftu, Stanovisko k sudetské otázce, tzv. 20 bodů.¹³⁰ Tento program vyjadřuje značně zkreslený sudetoněmecký pohled na dějinné události, které jsou s nimi spojené a řada českých autorů jej odsoudila za jeho pochybnou argumentaci a někdy také vyložené nepravdy.¹³¹

Nemůžeme také nechat stranou snahu sudetoněmeckých zástupců získat si podporu v jejich věci u představitelů československého exilu. Jako první takovou událost můžeme jmenovat prohlášení návratu sudetských Němců za spravedlivé, a proto zřejmě generálem Prchalou.¹³² Nutno ovšem poznamenat, že tento názor byl ojedinělý a skupina kolem generála Prchalého nebyla příliš významná. Naopak většina československého demokratického exilu transfer německé menšiny schvalovala stejně jako komunistická Praha. Poté, co sudetští Němci zjistili, že vliv generála Prchalého je mizivý, pokusili se navázat dialog s dalším představitelem československého exilu, tentokrát s F. Peroutkou, který od roku 1950 řídil československé vysílání Rádía Svobodná Evropa. I přesto, že Němci otevřeně vyjádřili svůj program, a to vytvoření federativního státu Čechů a Němců, Peroutka vyjádřil svůj názor, že úplné vyhnání sudetských Němců bylo chybou a navíc je hanbou, co se během provádění této akce

¹²⁹ V. Kural in KURAL, Václav. Studie o sudetoněmecké otázce. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 37.

¹³⁰ HOUŽVIČKA, Václav. Návraty sudetské otázky. Praha: Nakl. Karolinum, 2005, s. 338-339.

¹³¹ Blíže např. M. Potočný in KURAL, Václav. Krajanské organizace sudetských Němců v SRN. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998, s. 129 an.; HOUŽVIČKA, Václav. Návraty sudetské otázky. Praha: Nakl. Karolinum, 2005, s. 338-341.

¹³² HOUŽVIČKA, Václav. Návraty sudetské otázky. Praha: Nakl. Karolinum, 2005, s. 350.

stalo a projevil ochotu dále jednat se zástupci Sudetoněmeckého krajanského sdružení.¹³³

Na mezistátní úrovni se česko-německé vztahy snažila urovnat Smlouva o vzájemných vztazích mezi ČSSR a SRN podepsaná 11. prosince 1973. Německá strana odsoudila Hitlerovu politiku, která byla zaměřena proti svrchovanosti a celistvosti Československa a uznala, že Mnichovská dohoda vznikla pod hrozbou násilí a jako taková již není platná. Nepodařilo se však vyřešit rozpor mezi českou a německou stranou, zda je Mnichovská dohoda dle českého výkladu neplatná od samého počátku, či nikoli. Ve smlouvě proto byla zvolena kompromisní formulace, která dovolovala každé straně ponechat si svůj právní názor.¹³⁴

Proti této tzv. „Pražské smlouvě“ ostře vystoupil Sudetoněmecký landsmanšaft a Sudetoněmecká rada. Argumentace proti smlouvě obsahovala, mimo jiné, i obhajobu jejich postupu v době Mnichova a vedení obou organizací odmítlo uznat neplatnost Mnichovské dohody. Do popředí se také začaly dostávat majetkové nároky Sudetoněmeckého landsmanšaftu, které poněkud upozadily dřívější primární cíle politické a ideové.¹³⁵

Přesto, že se tedy sudetští Němci nijak netajili svými názory, postoji a nároky, ztotožňovali se někteří čeští autoři se sudetoněmeckou rétorikou. V průběhu sedmdesátých let se jednalo především o J. Mlynárika, který publikoval pod pseudonymem Danubius, anonyma Podiven a kritické národní reflexe se dožadovala také skupina autorů vystupujících pod pseudonymem Bohemus (P. Pithart, T. Brod, M. Otáhal, J. Doležal, M. Pojar a P. Příhoda). Tito autoři hodnotí obecně transfer českých Němců jako bezpráví a zabývají se téměř výhradně morálními soudy dějinných událostí, aniž by však počínání Čechů podali v souvislosti s historickými souvislostmi. Zaměřují se pouze na české chyby a zcela ignorují kauzální vazby mezi německým jednáním a následnou českou reakcí.¹³⁶

¹³³ Blíže viz HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Nakl. Karolinum, 2005, s. 348-353.

¹³⁴ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Nakl. Karolinum, 2005, s. 343-344.

¹³⁵ V. Kural in KURAL, Václav. *Studie o sudetoněmecké otázce*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 48.

¹³⁶ Blíže viz HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Nakl. Karolinum, 2005, s. 354-363.

V České republice se debata o transferu znovu výrazněji obnovila na počátku 90. let. Již v roce 1989 V. Havel vyjádřil názor, že by se Češi měli omluvit za poválečný transfer českých Němců: „*Myslím si, že by se sem nikdo z odsunutých neměl vracet, ale myslím si, že jsme povinni se Němcům, kteří byli odsunuti po druhé světové válce, omluvit. Protože to byl akt velmi tvrdého zbavení několika milionů lidí jejich domovů a bylo to vlastně zlo, které bylo odplatou za předchozí zlo. A já myslím, že budeme-li na zlo odpovídat zlem, budeme to zlo jenom dál a dál prodlužovat.*“¹³⁷ Podpory se mu dostalo i od ministra zahraničí J. Dienstbiera a u kardinála Tomáška.¹³⁸

Po tomto vstřícném gestu V. Havla zesílily nároky sudetských Němců, včetně majetkových nároků a česko-německé vztahy se opět začaly vyhrocovat. Tyto vztahy měla narovnat další česko-německá smlouva. Poté co se Sudetoněmecký landsmanschaft seznámil s textem smlouvy, již připravené k podpisu oběma prezidenty, prohlásil ho za nepřijatelný, s tím že ve smlouvě chybí právo na vlast, obsahuje nejasné formulace ve věci Mnichova a připouští kontinuitní teorii co do nepřetržitého trvání Československa za války. Sudetští Němci dále zdůraznili, že majetkoprávní otázky nebyly do smlouvy zařazeny a je tedy možno je držet stále otevřené a není vyloučeno, aby se o nich dále jednalo. V lednu 1992 pak vyšlo najevo, že v rámci Sudetoněmeckého landsmanschaftu existuje „Pracovní kruh pro majetkové otázky“, který předložil rozsáhlé majetkoprávní požadavky. Základem pro jejich nároky bylo tvrzení, že mezi Československem a Německem neexistoval válečný stav. Československo tedy nikdy nemělo právo na reparace a vyvlastnění sudetských Němců odporovalo mezinárodnímu právu.

Přes odpor sudetských Němců byla dne 27. února 1992 v Praze podepsána „Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci“ a dne 20. 5. 1992 také ratifikována ve Spolkovém sněmu. V souvislosti se smlouvou ovšem bylo také německou stranou přijato usnesení (proti dohodě s československou stranou), které má mezinárodní působnost a překračuje rámec smlouvy. Jednak označuje poválečný transfer sudetských Němců za bezprávní a dále navrhuje otevřené majetkové otázky řešit v souvislosti s přístupem České a Slovenské Federativní Republiky k Evropskému společenství. Toto

¹³⁷ *Komu sluší omluva: Češi a Sudetští Němci : dokumenty, fakta, svědectví.* Vyd. 1. Praha: Erika, s. 130.

¹³⁸ A. BAZIN in BLAIVE, Muriel; MINK, Georges. Benešovy dekrety : Budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí. 1. vydání. Praha : Dokořán, 2003, s. 48.

usnesení vyvolalo reakci na české straně, která se projevila v důvodové zprávě předložené Ministerstvem zahraničí při projednávání smlouvy ve Federálním shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, na což Mnichov opět reagoval negativně. Vývoj dalších česko-německých vztahů tak znovu nenabral příliš pozitivní směr.

Důležitým impulsem pro další vývoj česko-německých vztahů pak byl projev prezidenta Havla pronesený v Karolinu 7. února 1995. Havel především odmítl charakterizovat vznik Československé republiky jako mylný produkt Versailles, jak tvrdili sudetští Němci a dále zdůraznil, že poválečný transfer sudetských Němců nelze vypreparovat z jeho dějinných souvislostí a oddělit ho od všech hrůz, které mu předcházely a které k němu vedly a za primární příčinu ukončení soužití Čechů a Němců označil české Němce, kteří dali přednost diktatuře a násilí ztělesňované Hitlerovým nacionálním socialismem. Havel dále vyjádřil své přesvědčení, že cesta vpřed musí překonat starý i nový nacionalismus a že musí vést k budování nové společnosti a jejímu uhájení proti silám minulosti. Současně také vyloučil jakékoli materiální či jiné formy nápravy transferu.

Projev prezidenta Havla se setkal se souhlasem u české společnosti, ale jinak tomu bylo v Německu, kdy i ministr zahraničí K. Kinkel vyjádřil zklamání nad určitými částmi Havlova projevu, a to zejména nad těmi, které se dotýkaly odškodnění sudetských Němců.

Rozpory mezi českou a německou stranou měl odstranit další mezistátní dokument, a to „Česko – německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji“ z ledna 1997. V deklaraci obě strany prohlašují, že napříště nebudou zatěžovat česko-německé vztahy právními a politickými otázkami minulosti. Důležitá je také skutečnost, že německá strana konečně přiznala odpovědnost za události, které předcházely transferu sudetských Němců a přestala se tvářit, jakoby veškeré bezpráví počalo právě transferem německé menšiny. Nicméně v deklaraci není zmínka o speciální odpovědnosti právě sudetských Němců.

Deklarace dále neodstranila veškeré rozdílné názory na historické události, a proto místy používá terminologii připouštějící dvojí právní výklad. Například termín

„Unrecht“ znamená v němčině jednak křivdu, ale také bezpráví. V české verzi se tedy omlouváme za křivdu způsobenou poválečným transferem českých Němců, zatímco německá strana slaví, že Češi přiznali, že šlo o bezpráví. Deklarace také připouští dvojí výklad ve věci Postupimi. Přestože již v době podpisu se objevily rozpory v interpretaci některých částí Deklarace, česká i německá strana Deklaraci jako celek akceptovala, což ovšem neplatí o organizacích sdružených v Sudetoněmeckém krajanském sdružení.¹³⁹

Přesto, že se česká i německá vláda snažila urovnat vzájemné vztahy a zahladit historické křivdy, sudetští Němci se neztotožnili se žádným oficiálním dokumentem z let 1973¹⁴⁰, 1992¹⁴¹ a 1997¹⁴². Před vstupem České republiky do Evropské unie se snažili náš vstup co nejvíce zkomplikovat.¹⁴³

Sudetoněmecká rétorika zůstává do dnešních dní totožná. Dožadují se zrušení tzv. Benešových dekretů, s tím že se nejedná o právní akty, ale o bezpráví, a že tyto dekrety nejsou v souladu s demokratickým duchem a hodnotami evropského práva. Požadavek zrušit tzv. Benešovy dekrety je však velmi vágně formulovaný, když neříkají, zda chtějí, aby došlo ke zrušení všech dekretů, či pouze některých a především, zda se domáhají jejich zrušení ex tunc či ex nunc. Tvrzení sudetoněmeckých organizací jsou navíc plná historických polopravd a omylů, jako například, že k transferu českých Němců došlo na základě prezidentských dekretů, které jsou spojeny s autoritativním režimem prezidenta Beneše, či dokonce, že tyto dekrety byly právním základem pro genocidu či etnickou čistku Němců a Maďarů v poválečném Československu.¹⁴⁴

Problém zrušení prezidentských dekretů se probíral i na půdě Evropského parlamentu a nutno říci, že skupina právních expertů sestavená Evropskou komisí neshledala jejich nesoulad s evropským právem.

¹³⁹ Blíže viz V. Kural in KURAL, Václav. Studie o sudetoněmecké otázce. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 7 an.

¹⁴⁰ Smlouva o vzájemných vztazích mezi Československou socialistickou republikou a Spolkovou republikou Německo z 11.12.1973.

¹⁴¹ Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci podepsaná v Praze 27. února 1992.

¹⁴² Česko – německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji z 21.1.1997.

¹⁴³ Blíže viz HRUŠKA, Emil. Sudetoněmecké kapitoly. 1. vyd. Praha: BMSS-Start, 2008, s. 170 an.

¹⁴⁴ Blíže viz SUDETENDEUTSCHE LANDSMANNSCHAFT. Sudeten [online]. 11.04.2012 [cit. 2012-04-11]. Dostupné z: http://www.sudeten.de/cms/?Historie:Heutige_Lage; dále též KLEINING, Gerd a Josef WEIKERT. Sudetští Němci: etnická čistka, vyhnání. Opava: Open Education, 2000, 23 s.

Také sudetoněmecká námitka nesouladu prezidentských dekretů se současnými hodnotami mezinárodního práva je značně pomýlená, když tyto dekrety a události, které je doprovázely, můžeme posuzovat pouze dle platného mezinárodního práva, které bylo platné v době, kdy k uvedeným skutečnostem došlo a nikoli je posuzovat dle norem přijatých o několik desetiletí později.¹⁴⁵

Nesprávný je i termín odsun, či vyhnání, které používá německá strana. K transferu německé menšiny došlo na základě vícestranné mezinárodní smlouvy mezi třemi velmocemi a Německem, Postupimské dohody. Je tedy nesprávné zaměňovat pojem transfer, jakožto vícestrannou mezinárodní záležitost a odsun, jakožto jednostranný akt suverénního státu, kterým tento suverén vypovídá ze svého území určitou národnostní, nebo náboženskou skupinu do cizích států.¹⁴⁶ Dekrety prezidenta republiky pouze stanovily pravidla pro odejmutí či ponechání státního občanství. Na tomto místě je také vhodné poznamenat, že poválečné zbavení občanství českých Němců a jejich následný transfer, tisíce z nich zachránil před přísným potrestáním dle československého trestního práva, které by je postihlo, pokud by jim občanství bylo zachováno.¹⁴⁷

Zpochybňováno je i poválečné retribuční zákonodárství, když je uváděno, že šlo o uplatnění principu kolektivní viny na všechny české Němce. Konfiskačními dekrety se již také zabýval Ústavní soud České republiky,¹⁴⁸ který zdůraznil, že „*dekrety prezidenta republiky byly výrazem legální československé zákonodárné moci a bylo jimi dovršeno úsilí národů Československa za obnovu ústavního a právního řádu republiky*“ a dále konstatoval, že „*řád minulosti nemůže být postaven před soud řádu přítomnosti, jenž je již poučen dalšími zkušenostmi, z těchto zkušeností čerpá a na mnohé jevy pohlíží a hodnotí je s časovým odstupem.*“ Ústavní soud také dovodil, že poválečná konfiskace nebyla trestem a nevycházela ani z presumpce viny, nýbrž z vyvratitelné domněnky individuální odpovědnosti, kdy se část někdejších občanů Československa postavila proti demokratickému řádu, podporovala nacistický stát a ve svých důsledcích

¹⁴⁵ J. KUKLÍK in BLAIVE, Muriel; MINK, Georges. Benešovy dekrety : Budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí. 1. vydání. Praha : Dokořán, 2003, s. 55 an.

¹⁴⁶ Blíže viz M. POTOČNÝ in KURAL, Václav. Studie o sudetoněmecké otázce. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 183 an.

¹⁴⁷ Blíže viz HRUŠKA, Emil. Sudetoněmecké kapitoly. 1. vyd. Praha: BMSS-Start, 2008, s. 167.

¹⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8.3.1995 publikovaný pod č. 55/1995 (č. 14./1995 Sbírky nálezů a usnesení ÚS, sv. 3).

podporovala útočnou válku. Z toho důvodu byla těmto občanům některá práva omezena.

Právní účinky dekretů prezidenta republiky byly soustředěny do úzkého období v roce 1945, jejich právní účinky byly vyčerpány a nyní již nemůže docházet k novým zásahům do práv osob.

V současné době nelze také uvažovat o zrušení dekretů, neboť Česká republika je právním státem a mezi základní definiční znaky právního státu patří také princip právní jistoty a ochrany důvěry občanů v právo, jehož součástí je i zákaz retroaktivity právních norem. Pokud se zaměříme například na konfiskační dekreta, s dotčeným majetkem bylo za posledních více než 60 let v dobré víře různě nakládáno a zrušením konfiskačních dekretů ex tunc by tedy došlo k jakési nové konfiskaci. Naproti tomu zrušením dekretů ex nunc by se v podstatě nic nevyřešilo, neboť právní účinky dekretů by zůstaly zachovány.¹⁴⁹

Přesto, že je zřejmé, že nároky sudetských Němců jsou nepřipustné a nesplnitelné, existují stále i čeští autoři, kteří s nimi sympatizují a podporují je. Na tento jev narazil i historik B. Čelovský ve své knize Mnichovský syndrom. Zde Čelovský, s jistou nadsázkou, uvedl symptomatologii tzv. Mnichovského syndromu: „*pozvolný, ale neodolatelný pocit symbiotické přichylnosti obětí násilného aktu k jeho pachatelům. Tento šalebný duševní stav je namnoze vyvolán laskavými gesty pachatelů; oběti věří, typicky sverepě, v jejich benevolenci. Symptomy zpravidla zůstávají latentní po celá desetiletí. Na rozdíl od Stockholmského syndromu (...) Mnichovský syndrom náleží do rodiny masového pocitu úzkosti, neboť tento „angst“ jen zřídka postihuje ojedinělé osoby. Syndrom nese jméno města, jež se po roce 1938 stalo synonymem pro pokusy stále většími ústupky uspokojit nároky nenasytného dravce.*“¹⁵⁰ A skutečně jsou autoři, kteří lnou k čemukoli sudetoněmeckému, kteří jakoby ignorovali cokoli, co se stalo před transportem českých Němců a stejně jako oni popírají dějinné souvislosti.

K tomuto se vyjádřil také M. Grus, který zpochybnil morální kredit takových autorů, když uvedl: „*Co je to za subjekt? Je to NESUBJEKT, protože neexistuje sám o sobě, je*

¹⁴⁹ V. Mikule in KURAL, Václav. Studie o sudetoněmecké otázce. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 199 - 200.

¹⁵⁰ ČELOVSKÝ, Boris. Mnichovský syndrom. Ostrava: Syndikát novinářů, 1997, s. 7.

totálně závislý existenčně, a proto i myšlenkově na mocné vnější síle, které je mnoha různými způsoby zavázán a podřízen. Dalibor Plichta tento živočišný druh pojmenoval názvem STIPENDISTA a toto označení se jako velmi výstižné a srozumitelné vžilo a je běžně používáno. (...) Není to nic nesnadného, jen je třeba mít odolný žaludek.“¹⁵¹

K tématu tzv. stipendistů a jejich finančnímu napojení na německé instituce se vyjádřila i historička E. Hahnová: „*Který český historik znalý německého jazyka a zabývající se německou či sudetoněmeckou minulostí není napojen na německé instituce a nadace? To samo by ovšem nebyl problém, kdyby čeští historici vnášeli do těchto sítí mezinárodní spolupráce vlastní nápady, témata, prostě vlastní příspěvky. Jenže to se často neděje, mnozí spíše jen píší jakoby domácí úkoly, prostě jen příspěvky na zadaná témata. Vidím tu problém spíše v intelektuální než ve finanční závislosti. Sklon ke konformismu, malá záliba pro myšlenkovou originalitu a omezená osobní intelektuální nezávislost mnohých novinářů či historiků jsou v mých očích větším problémem než finanční a institucionální struktury.*“¹⁵²

Ať budeme ale jako problém identifikovat napojení některých českých autorů na německý kapitál, na kterém jsou existenciálně závislí, a proto poplatní jejich myšlenkám a názorům, či jejich intelektuální úpadek a omezená nezávislost, faktem zůstává, že takoví autoři publikují a svými texty ovlivňují i širokou českou veřejnost.

V českém novinovém tisku se totiž nesetkáme s otevřenou kritikou sudetoněmeckých názorů, postojů a z nich pramenících nároků, na což upozorňuje B. Čelovský, který zároveň varuje, že většina českého novinového tisku je v rukou německých vlastníků, a ti proto nemají zájem o uveřejňování článků kritických k (sudetským) Němcům,¹⁵³ kteří jsou si jistě velmi dobře vědomi, jakou výhodu jim taková skutečnost dává. Již brzy po Mnichově si J. Goebbels zapsal do svého deníku: „*Hodláme v Česku vybudovat německý tisk. To stojí hodně peněz, ale jednou to bude k velkému užitku*“ Později

¹⁵¹ M. Grus in KRUH OBČANŮ ČESKÉ REPUBLIKY VYHNANÝCH V R. 1938 Z POHRANIČÍ, Smíření 95. Česko-německé vztahy: česká stanoviska : sborník. Praha: Praha : Kruh občanů České republiky vyhnaných v r. 1938 z pohraničí, 1998, s. 147.

¹⁵² Hitler nebyl Beneš: interview s Evou Hahnovou. Mladá fronta Plus. 2005, č. 18.

¹⁵³ K této problematice blíže viz ČELOVSKÝ, Bořivoj. Konec českého tisku?. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 2001.

Goebbles usoudil, že česky psaný tisk by německým zájmům mohl přinést ještě větší užitek, neboť Češi spíše budou věřit českým novinářům.¹⁵⁴

Je tedy úkolem pro zákonodárce, aby zajistil svobodu projevu a svobodu tisku, kteréžto by měly být vlastní pro jakýkoli současný demokratický režim. Neboť kdo ovládá tisk, ovládá názory většinové populace. Naši politikové ovšem českému novinovému tisku nevěnují pozornost.

Musíme nakonec zdůraznit, že transfer německých a maďarských menšin a konfiskace nepřátelského majetku proběhly v souladu s poválečným mezinárodním právem a stalo se tak na základě závěrů přijatých na Postupimské konferenci. Sudetoněmecké požadavky na zrušení tzv. Benešových dekretů jsou tedy nesmyslné a neoprávněné, když tyto již nepůsobí žádné nové právní následky. Dále je nutno poznamenat, že německé požadavky by ve svém důsledku znamenaly změnu ustanovení Postupimské dohody, což rozhodně nelze provést pouze na základě bilaterální dohody mezi Českou republikou a Spolkovou republikou Německou.¹⁵⁵

¹⁵⁴ ČELOVSKÝ, Bořivoj. Konec českého tisku?. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 2001, s. 77.

¹⁵⁵ M. POTOČNÝ in KURAL, Václav. Studie o sudetoněmecké otázce. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, s. 183.

Závěr

Politická reprezentace v čase druhé světové války se ocitla ve velmi obtížné situaci. Jejím hlavním úkolem bylo zachování a poválečná obnova Československa, které přestalo fakticky existovat zřízením Protektorátu Čechy a Morava společně se zřízením samostatného Slovenského státu. Velký dík v tomto směru patří prozatímní exilové vládě v čele s prezidentem Edvardem Benešem, kterému se především podařilo prosadit nulitu Mnichovské dohody a také zajištění kontinuity pomnichovského Československa s Československem předmnichovským.

Exilová vláda si především musela poradit s nemožností vydávat právní předpisy podle ústavy z roku 1920, podle které byla zákonodárná moc v rukou Národního shromáždění, které ovšem bylo nemožné svolat. Prozatímní vláda si s tímto problémem poradila po vzoru ostatních států tak, že svěčila zákonodárnou moc do rukou prezidenta republiky.

Musíme ovšem vyloučit, že by dekrety prezidenta republiky byly projevem individuální iniciativy prezidenta Beneše, když dekrety byly tvořeny exilovou vládou a Benešův vliv na jejich tvorbu byl minimální. Především v období od vydání Košického vládního programu byl vliv prezidenta Beneše na tvorbu dekretů prezidenta republiky ještě více upozaděn, když dekrety v tomto období byly v podstatě legislativními akty, kterými se realizoval Košický vládní program. Označování dekretů prezidenta republiky jako „Benešových dekretů“ je tedy přinejmenším zavádějící až chybné a je používáno především jejich odpůrci. Především čeští autoři a hlavně česká média by se takového pojmenování měla vyvarovat

Současné česko-německé vztahy jsou ovlivněny historickými událostmi spjatými s dekrety prezidenta republiky, a to konkrétně s poválečným transferem českých Němců a konfiskací jejich majetku.

Ze strany sudetských Němců je především nesprávně používán termín odsun, či vyhnání, což jsou termíny značně pejorativní, namísto správného termínu transfer.

Sudetští Němci, ale i neinformovaná veřejnost, jsou také přesvědčeni, že poválečný transfer proběhl na základě dekretů prezidenta republiky na příkaz prezidenta Beneše, ačkoli takový dekret nikdy neexistoval a E. Beneš tedy transfer českých Němců nemohl nijak výrazně ovlivnit. Prezident Beneš ani zpočátku války nebyl příznivcem masového transferu menšin, když ke změně jeho názoru docházelo postupně a v přímé návaznosti na kruté jednání nacistů.

Poválečný transfer německých a maďarských menšin proběhl na základě mezinárodní dohody světových velmocí, ke které došlo na konferenci v Postupimi. Transferem menšin mezinárodní společenství chtělo zabránit opakování událostí druhé světové války, kdy byly menšiny Hitlerem využity k vnitřnímu rozvrácení jednotlivých států. Jednalo se tedy o preventivní opatření a nikoli o pomstu.

Celý transfer tak proběhl v souladu s mezinárodním právem a připomínáme, že ho nelze posuzovat z hlediska dnešního práva, ale pouze dle práva platného v době transferu.

Ohledně konfiskačních dekretů je české straně vytýkáno, že šlo o uplatnění principu kolektivní viny, což ovšem není pravda a jedná se o velmi zjednodušený pohled na věc. Pravdou je, že konfiskační dekrety se vztahovaly obecně na ty, kteří poškodili Československo a nezachovali mu věrnost v období druhé světové války a nikoli tedy pouze na německé či maďarské menšiny.

Neustálé poškozování česko – německých vztahů ze strany sudetských Němců je tedy nesmyslné a jejich požadavky vyjádřené heslem „zrušit Benešovy dekrety“ můžeme označit jako neoprávněné, když sami sudetští Němci odmítají přiznat svou vinu na událostech druhé světové války a jejich dějiny pro ně samé začínají až po roce 1945.

Seznam použité literatury a pramenů:

Prameny:

BENEŠ, Edvard. Paměti: [od Mnichova k nové válce a k novému vítězství]. 5. vyd., v Našem vojsku 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 2004, 531 s. ISBN 80-206-0709-9.

BENEŠ, Edvard. Paměti : II. díl Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství. 1. vydání. Praha : Academia, 2007. 476 s. ISBN 978-80-200-1529-7.

BUDNÍK, Josef. Kontinuita státu a práva československého. Právník. 1947, LXXXVI, s. 136.

Československo a norimberský proces : Hlavní dokumenty norimberského procesu o zločinech nacistů proti Československu. 1. vydání. Praha : Ministerstvo informací, 1946. 413 s.

DEJMEK, Jindřich. Edvard Beneš: politická biografie českého demokrata. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008, 790 s. ISBN 978-802-4614-731.

DRTINA, Prokop. Na soudu národa: tři projevy ministra spravedlnosti dr. Prokopa Drtiny o činnosti Mimořádných lidových soudů a Národního soudu. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1947, 78 s.

GREIF, Kristian. Kde je ohnisko obnoveného československého stát?. Časopis pro právní a státní vědu. 1946, XXVII, str. 47 an.

GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : I. díl 1914 - 1945. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2005. 584 s. ISBN 80-246-1027-2.

GRONSKÝ, Ján. Komentované dokumenty k ústavním dějinám Československa : II. díl 1945 - 1960. 1. vydání. Praha : Karolinum, 2006. 510 s. ISBN 80-246-1210-0.

HOFFMANN, Josef. Ústavní poměry. Právní praxe. s. 179.

KLEINING, Gerd a Josef WEIKERT. Sudetští Němci: etnická čistka, vyhnání. Opava: Open Education, 2000, 23 s. ISBN 80-901-9745-0.

Komu sluší omluva: Češi a Sudetští Němci : dokumenty, fakta, svědectví. Vyd. 1. Praha: Erika, 227 s. ISBN 80-856-1202-X.

NEUBAUER, Zdeněk. Kontinuita a revoluce. Právní praxe. 1946, s. 170.

NEUBAUER, Zdeněk. Kontinuita našeho ústavního práva. Právník. 1945, LXXXIV, 9, s. 285 - 293.

PEŠKA, Zdeněk. K otázce kontinuity našeho právního řádu v letech 1938 - 1945. Sborník věd právních a státních. 1946, XLIV-XLVI, s. 60.

POŠVÁR, Jaroslav. Kontinuita státu a práva československého. Právník. 1947, LXXXVI, s. 256.

SUDETENDEUTSCHE LANDSMANNSCHAFT. Sudeten [online]. 16.01.2012 [cit. 2012-01-17]. Dostupné z: <http://www.sudeten.de/cms/?Home>

SUDETENDEUTSCHE LANDSMANNSCHAFT IN ÖSTERREICH. Sudetendeutsche Landsmannschaft in Österreich [online]. 17.01.2012 [cit. 2012-01-17]. Dostupné z: <http://www.sudeten.at/de/index.shtml>

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. *Dekrety prezidenta republiky 1940 - 1945 : Dokumenty.* 2. vydání. Brno : Doplněk, 2002. 1068 s. ISBN 80-7239-115-1.

Zápisy ze schůzí československé vlády v Londýně : I. díl 1940 - 1941. 1. vydání. Praha : Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i., 2008. 877 s. ISBN 978-80-86495-52-I.

WEYR, František. 15. březen a nauka o paaktech. Právní praxe. 1946.

Odborná literatura:

BIMAN, Stanislav. Obraz Němců, Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století. Vyd. 1. Editor Jan Křen, Eva Broklová. Praha: Karolinum, 1998, 314 s. ISBN 80-718-4464-0.

BLAIVE, Muriel; MINK, Georges. *Benešovy dekrety : Budoucnost Evropy a vyrovnávání se s minulostí*. 1. vydání. Praha : Dokořán, 2003. 123 s. ISBN 80-86569-65-9.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. Češi a Němci 1918-1938. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2006, 846 s. Historie (Academia). ISBN 80-200-1440-3.

ČELOVSKÝ, Bořivoj. Konec českého tisku?. 1. vyd. Šenov u Ostravy: Tilia, 2001, 86 s. ISBN 80-861-0145-2.

ČELOVSKÝ, Boris. Mnichovský syndrom. Ostrava: Syndikát novinářů, 1997, 220 s. ISBN 80-238-1177-0.

DEJMEK, Jindřich; KUKLÍK, Jan; NĚMEČEK, Jan. Kauza: tzv. Benešovy dekrety : Historické kořeny a souvislosti. 1. vydání. Praha : Historický ústav Akademie věd ČR, 1999. 104 s. ISBN 80-7286-001-1.

FOJTEK, Vít. Pražské sociálně vědní studie. Prague social science studies / Fakulta Sociálních Věd UK. Veřejná politika a prognostika: ZÁPADONEMECKÁ ZAHRANICNÍ POLITIKA VE VZTAHU K CESKOSLOVENSKU V 60. LETECH JAKO PŘÍKLAD VYMEZOVÁNÍ SE BONNU VUCI WASHINGTONU. 2006. ISSN 1801-5999.

GLOTZ, Peter. Vyhnání: České země jako poučný případ. Vyd. 1. Litomyšl: Paseka, 2006, 222 s. ISBN 978-807-1857-051.

HAHNOVÁ, Eva a Hans-Henning HAHN. Sudetoněmecká vzpomínání a zapomínání. Praha: Votobia, 2002, 234 s. ISBN 80-722-0117-4.

Hitler nebyl Beneš: interview s Evou Hahnovou. Mladá fronta Plus. 2005, č. 18.

HOUŽVIČKA, Václav. Návraty sudetské otázky. Praha: Nakl. Karolinum, 2005, 546 s. ISBN 80-246-1007-8.

HRUŠKA, Emil. Sudetoněmecké kapitoly. 1. vyd. Praha: BMSS-Start, 2008, 269 s. ISBN 978-808-6140-490.

KRUH OBČANŮ ČESKÉ REPUBLIKY VYHNANÝCH V R. 1938 Z POHRANIČÍ, Smíření 95. Česko-německé vztahy: česká stanoviska : sborník. Praha: Praha : Kruh občanů České republiky vyhnaných v r. 1938 z pohraničí, 1998.

KUKLÍK, Jan. Londýnský exil a obnova československého státu, 1938-1945: právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1998, 175 s. ISBN 80-718-4665-1.

KUKLÍK, Jan. *Mýty a realita takzvaných Benešových dekretů*. 1. vydání. Praha : Linde Praha, a.s., 2002. 511 s. ISBN 80-7201-352-1.

KUKLÍK, Jan. *Znárodněné Československo : Od znárodnění k privatizaci - státní zásahy do vlastnických a dalších majetkových práv v Československu a jinde v Evropě*. 1. vydání. Praha : Auditorium, 2010. 444 s. ISBN 978-80-87284-12-4.

KURAL, Václav. Konflikt: místo společenství? : Češi a Němci v Československém státě, 1918-1938. Vyd. 1. Praha: Ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů vydalo nakl. R, 1993, 272 s. ISBN 80-901-4313-X.

KURAL, Václav. Krajanské organizace sudetských Němců v SRN. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1998, 224 s. ISBN 80-718-4741-0.

KURAL, Václav. Studie o sudetoněmecké otázce. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, 231 s.

MATĚJKA, Dobroslav. Právní aspekty odsunu sudetských Němců: sborník. 2., upravené a doplněné. vyd. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1996, 120 s. ISBN 80-858-6419-3.

PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti : Úvahy a polemiky; [Díl] 1. Český stát a Němci.* 1. vydání. Praha : Karolinum, 2002. 413 s. ISBN 80-246-0489-2.

PAVLÍČEK, Václav. *O české státnosti : Úvahy a polemiky; [Díl] 3. Demokratický a laický stát.* 1. vydání. Praha : Karolinum, 2009. 543 s. ISBN 978-802-4616-421.

Ústav pro soudobé dějiny AV ČR. Němci a Maďaři v dekretech prezidenta republiky : Studie a dokumenty 1940 - 1945. 1. vydání. Brno : Doplněk, 2003. 688 s. ISBN 80-7239-132-1.

Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945–1951: dokumenty z českých archivů. 1. vyd. Editor Adrian von Arburg, Tomáš Staněk. Překlad Petr Dvořáček. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010, 373 s. Historie (Academia). ISBN 978-808-6057-675.

ZIMMERMANN, Volker a Petr DVOŘÁČEK. Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945). V českém jazyce vyd. 1. Praha: Argo, 2001, 577 s. ISBN 80-7260-055-9.

WINKLER, Pavel. Dekrety prezidenta republiky z období 1940 - 1945. *Právník*. 1994, CXXXIII, 8, s. 720 - 745.